

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
34/2020
22. august 2020

Cena 0,60 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

AKÉ SÚ DNES
EURÓPSKE HODNOTY
Strana 4.

O DIPLOMOVÁCH
A PLAGIÁTORSTVE
Strana 5.

S PROFESOROM DUPKALOM
O SLOVENSKEJ FILOZOFII
Strana 6.

MATIČIARI V SLOVENSKOM
NÁRODNOM POVSTANÍ
Strana 8.

SAMO HROBŇ
- NEZNÁMY ŠTÚROVEC
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Vedia naši priatelia na Západe, že bolo aj SNP? Žiaľ, aj túto otázku som si musel položiť, keď som držal v rukách jednu knihu. Dostal som sa k nej pred niekoľkými rokmi, keď som sa ako klasický „gastarbeiter“ potil na nemeckých špargľových poliach. Vtedy som si kúpil niekoľko kníh s historickou tematikou. Najprv ma upútalo ich nevšedné knižárske spracovanie, až potom ich obsah a prijateľná cena len 4,99 eura. Jedna z týchto kníh je venovaná druhej svetovej vojne. Prebehol som register a vtedy som zosmutnel. Slovensko sa v ňom spomína len trikrát – v súvislosti s útokom na Poľsko a Sovietsky zväz. O nejakom Slovenskom národnom povstaní alebo o Banskej Bystrici ako jeho centre ani riadok! Česko-Slovensko som našiel šesťkrát. Najprv v súvislosti s rozpadom 14. marca 1939 a potom na konci vojny. Aj v chronologickom prehľade udalostí je to podobné. Ani tam o SNP ani riadok. Pri 25. auguste 1944 zmienka o oslobodení Paríža, potom nasleduje 30. august s informáciou o obsadení naftových polí pri Ploješti sovietskou armádou a o deň neskôr o maširovaní červenoarmejcov po Bukurešti. Je autor historik Alexander Lüdeke neznalý alebo je v tom zámer? Žeby z hľadiska svetovej histórie bolo SNP až natoľko okrajovou záležitosťou?

„Vygooglil“ som si meno autora a vidím, že sa jeho knihy vydávajú a predávajú aj u nás v slovenskom alebo českom preklade. O to viac som spomenutou knihou sklamaný. Aj preto sa vôbec nečudujem, že sa o druhej svetovej vojne šíria nezmyselné informácie, že sa glorifikuje americká misia a Červená armáda sa vníma div nie ako okupačná. Niektorí môžu namietkať, že aj ona vstúpila na územie cudzieho štátu, ale bolo to v súlade s rozhodnutím mocností a so súhlasom česko-slovenskej vlády. Zóny vplyvu boli predsa určené už pred dobytím Berlína...

História sa nedá premaľovať a ZSSR zohral hlavnú úlohu pri oslobodení našej vlasti spod fašistickej nadvlády, ale jedným dychom musím dodať, že sa pritom akosi zabúda na rumunských vojakov, ktorých len vo Zvolene spí svoj večný sen vyše desaťtisíc. Ale to je téma na iné zamyslenie.

A perlička na záver: spomínanú knihu vytlačili v Číne.

Jozef SLIACKY

R - 2020033

www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
917708621882007

Matičné vedenie chce opäť vybudovať reprezentatívnu špecializovanú knižnicu Nová Bibliotéka Matice slovenskej

Pavol MADURA, riaditeľ Archivu MS

Ďalším priekopníckym počínom nového vedenia ustanovizne je zámer vybudovať reprezentatívnu špecializovanú inštitučnú knižnicu – Bibliotéku Matice slovenskej. Historicky má nadviazať na matičnú bibliotéku, ktorá bola pevnou súčasťou Matice od jej vzniku až do roka 2000. Bibliotéka sa bude nachádzať v Martine v priestoroch sídelnej budovy MS.

Dôvodov na zriadenie Bibliotéky je viacero. Aj keď by sa zdalo, že Matica slovenská spravuje svoju historickú knižnicu, opak je pravda. Pred dvadsiatimi rokmi štát zasiahol do chodu Matice slovenskej prijatím tzv. knižničného zákona č. 183 z mája 2000. Slovenská národná knižnica sa ním odčlenila od materskej inštitúcie – Matice slovenskej – a od prvého júla 2000 sa stala samostatnou právnickou osobou. Na základe zákona boli vyňaté z matičnej štruktúry viaceré pracoviská aj nehnuteľnosti. Matica slovenská tak opätovne prišla o starostlivo získavané knižničné, archívne a muzeálne zbierky, podobne ako to bolo za uhorských čias v roku 1875.

Po roku 2000 Matica nedisponovala dokonca ani vlastným vydavateľským dielom od roka 1863. V budovaní knižničného fondu sa začínalo takpovediac od nuly. Štátom riadené odlúčenie bolo surové, pod čo sa podpísal hlavne niekdajší minister kultúry Milan Kňažko, najmä ak uvážime, že to bola práve Matica slovenská a slovenskí národovci združení v nej, ktorí suplovali úlohy národného štátu Slovákov a desaťročia zhromažďovali v matičnej národnej knižnici bohatstvo literárnej produkcie aj archívneho dedičstva po literátoch a iných tvorcach kultúrnych hodnôt.

POD JEDNU STRECHU

Doterajšie využitie príručných knižnic vedeckých a odborných pracovísk MS nebolo postačujúce, slúžili len zamestnancom na pracovisku. V nie-

Matica slovenská desaťročia budovala knižničný fond vo svojej národnej knižnici, ale hrubým štátnym zásahom za ministrovania herca Milana Kňažka po prijatí tzv. knižničného zákona prišla nielen o knižnicu, ale aj o objekty, ktoré jej patrili. Aj preto sa súčasné matičné vedenie rozhodlo sformovať nanovo špecializovanú inštitučnú knižnicu.

ktorých z nich dokonca absentovala evidencia a riadne usporiadanie kníh, čo komplikovalo rýchle vyhľadávanie, nevedelo sa, aké tituly príručné knižnice obsahujú. Bibliotéka Matice slovenskej vznikne scelením príručných knižnic odborných a vedeckých pracovísk MS pod jednu strechu. Žaradia sa do nej knihy Archivu MS, Slovenského historického ústavu MS, Strediska národnostných vzťahov MS, Krajanského múzea MS a Slovenského literárneho ústavu MS. Hodnotným doplnkom knižnice na sprístupnenie bádateľskej verejnosti bude bohatá zbierka krajanských periodík z Krajanského múzea MS a jej súčasťou by sa mala stať aj exilová knižnica dnes uložená v Dome MS v Žiline. Zriadením jednej veľkej knižnice sa zamedzí nielen duplicitnému nákupu kníh, ale zároveň sa tematickým usporiadaním a evidenciou v kniž-

ničnom softvéri dosiahne aj prehľadné uloženie kníh, pohodlné vyhľadávanie a rýchla dostupnosť. Knižničný fond bude členený do tematických skupín na základe medzinárodného desiatinného triedenia. Knižnica zriadená pri jej špecializovanom archíve bude okrem zamestnancov MS prístupná prezenčne v priestoroch archívnej študovne aj pre širšiu bádateľskú obec, členom vedeckých a záujmových odborov MS a na dožiadanie aj členom Matice slovenskej.

Špecializáciou Bibliotéky Matice slovenskej bude oblasť histórie so zameraním na dejiny Slovenska a Slovákov, archívniectva, pomocných vied historických, literárnej vedy, krajanskej problematiky, národnostných vzťahov a vydavateľské dielo Matice slovenskej. Pre interdisciplinárny charakter Matice slovenskej tu budú k dispozícii aj ency-

lopedické diela, odborné periodiká, edície vedeckých zborníkov, biografie, cudzojazyčné a iné slovníky, no aj tradičná slovenská beletria.

KROK ZA KROKOM

Vytvorenie plnohodnotnej knižnice je dlhodobý proces. Doteraz prebehli rekonštrukčné práce a celková úprava priestorov, keď sa z dvoch pôvodných kancelárií v druhej budove MS na prízemí vytvorila prebúraním steny jedna veľká miestnosť. Nový veľkoplošný priestor sa tak vrátil do pôvodného stavu budovy, kde bola projektovaná študovňa. V súčasnosti sa priestor vybavuje regálovým nábytkom na uloženie kníh. Tieto práce tvoria len prvý krok. Knižnica sa „spustí“ do prevádzky až po scelení príručných knižnic, ktoré vyžaduje očistenie kníh, triedenie, tematické usporiadanie, zabezpečenie nového softvéru pre knižnično-informačné služby a odborného zamestnanca – knihovníka. Poslednou a časovo najnáročnejšou aktivitou bude evidencia kníh v knižničnom softvéri. Po zaevidovaní všetkých knižničných jednotiek sa umožní profesionálne poskytovanie knižničných služieb.

Matica slovenská desaťročia budovala knižničný fond vo svojej národnej knižnici, ale hrubým štátnym zásahom za ministrovania herca Milana Kňažka po prijatí tzv. knižničného zákona prišla nielen o knižnicu, ale aj o objekty, ktoré jej patrili. Aj preto sa súčasné matičné vedenie rozhodlo sformovať nanovo špecializovanú inštitučnú knižnicu.

3 OTÁZKY PRE:

Jaroslava ZELINKU, predsedu Humenskej zberateľskej spoločnosti

Vírusy nezabránia spoznávaniu histórie

• Tradičnou súčasťou úsilia vašej spoločnosti sú zberateľské burzy a s nimi súvisiace aktivity propagujúce túto záujmovú činnosť. Popritom sa jej členovia aj sympatizanti venujú poznávaniu histórie...

Mali sme pripravený bohatý program poznávacích zájazdov a jednotlivými projektmi sme oslovili viaceré národné i regionálne inštitúcie so žiadosťou o príspevok. Žiaľ, zasiahol koronavírus, a tak sme museli od svojich zámerov načas upustiť.

• Len čo sa zmiernili prísne opatrenia na eliminovanie choroby, pustili ste sa do plánovania ďalších podujatí.

Predsavzali sme si, že z našich zámerov nezľavíme.

Aj keď sme nedostali pozitívne odpovede na zaslané projekty o finančnú podporu, v rámci skromných možností sme si naplánovali akcie, ktorých cieľom je spoznávanie kultúrneho odkazu v regióne. Tak sa uskutočnilo stretnutie v Zbudskej Belej, kde sme sa zoznámili s históriou obce i jej dejateľmi. Medzi plánované akcie patrilo aj spoznávanie histórie Spiša návštevu kaštieľa v Markušovciach, bližšie poznanie Humenného, Medzilaboriec, monastiera v Krásnom Brode a ďalších.

• Z inštitúcií, na ktoré ste sa obrátili, zatiaľ zareagoval iba Mestský úrad v Humennom, ktorého poslanci na zastupiteľstve schválili všetky štyri združením predložené projekty.

S tým sme už vlastne ani nerátali. Aj prostredníctvom SNN sa chcem poďakovať poslancom a komisii, ktorí rozhodli o tom, že budeme môcť uskutočniť naše zámery. Už koncom júla sa chystáme navštíviť poľské partnerské mesto Sanok a Bieščadský národný park, začiatkom augusta potom Duklu s Tokajikom, kde si pripomenieme sedemdesiate piate výročie oslobodenia v kraji, kde sa začala karpatsko-duklianska operácia. Koncom augusta sme naplánovali cestu do Hanušoviec, Sabinova a Lutiny, aby sme lepšie poznali históriu, ktorá je tak neďaleko od nás, a pritom ju veľmi nepoznáme. Vyvrcholením bude koncom novembra už tradičný odborný seminár Historické pamiatky a osobnosti Zemplína.

Zhovárať sa Marián ŠIMKULIČ
Foto: autor

V SNN 35/2020
SI PREČÍTAŤE

- Pozor na hoaxy o Matici slovenskej. V martinskom ústredí nepracuje sedemdesiat zamestnancov
- Ľubica LAŠŠAKOVÁ: Verím, že ministerka prehodnotí svoj doterajší postoj voči Matici
- Význam a ochrana kultúrneho dedičstva, ktoré nám zanechali predchádzajúce generácie

Petície za plebiscit o predčasných voľbách sa pripravujú hneď dve Organizátori si liečia stranícke boľáčky

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Bývalý predseda NR SR Andrej Danko spustil prípravu referenda za predčasné parlamentné voľby. Bývalý predseda KDH Alojz Hlina zas spustil aktivitu na plebiscit týkajúci sa podvodne získaných vysokoškolských titulov. Obe strany – KDH aj SNS – skončili pred bránami parlamentu. Tieto ich aktivity sú skôr osobnou aktivitou organizátorov za zachovanie svojej oslabenej straníckej pozície za volebný debakel.

Andrej Danko už pustil zber podpisov pod petíciu za vypísanie referenda o predčasných voľbách. Nie je celkom jasné, či ide o jeho petíciu, alebo o oficiálnu aktivitu SNS. Zatiaľ sa k nej verejne hlási iba Andrej Danko. Naopak, podpredseda SNS Anton Hrnko nedávno Danku ostro na sociálnej sieti kritizoval. „Na dno (SNS – pozn. red.) ju dotiahol ten istý človek, ktorý v roku 2016 vzbudil v slovenskej spoločnosti nádej, že veci sa dajú robiť hrdo, odborne a slušne,“ odkazoval na Danku, ktorý podľa neho hneď po voľbách zabudol na všetky sľuby, a tým odradil voličov, ktorí „prestali rozumieť jeho politike. O všetkom rozhodoval on a vedenie strany sa o tom dozvedalo z tlačie

(v lepšom prípade) alebo vôbec“, posťažoval sa podpredseda SNS.

■ ARGUMENTY PETÍCIE

V petičnom návrhu na referendum o predčasných voľbách sa argumentuje nekompetentnosťou a morálnymi zlyhaniami zvolených zástupcov občanov pri riešení zásadných ekonomických a spoločenských problémov. Čudné, že strana s voličským potenciálom 1,5 až 3 percentá organizuje referendum za zmenu vlády. Je vysoký predpoklad, že by sa pod vedením A. Danko do parlamentu nedostala opätovne.

Záujem o prípravu referenda ohlásil nedávno okrem SNS aj bývalý predseda KDH Alojz Hlina, ktorý sa

vraj chce pýtať na pochybne získané vysokoškolské tituly v politike, ale, podľa vlastných slov, otázku ešte nemá sformulovanú. Referendum podľa Ústavy SR vyhlasuje prezident SR. Iničiátori potrebujú zohnať pod petíciu aspoň tristošesťdesiat tisíc občanov.

Kvórum pri referende sa nateraz znižovať nebude, v koalícii nie je o tom zhoda. Strana Za ľudí považuje súčasnú úpravu za dostatočnú, podobne aj SaS. OĽaNO v minulosti navrhovalo zníženie kvóra zo súčasných päťdesiatich percent oprávnených voličov na dvadsaťpäť percent. Bolo to tiež súčasťou predvolebného programu hnutia. Do programového vyhlásenia vlády sa táto otázka

napokon nedostala. „Uvedomujeme si, že v koalícii pri tejto téme zhoda neexistuje, a teda predloženie návrhu by v aktuálnej situácii nemalo zmysel. Práve kvôli tomu, že sa na tejto téme koalíčné strany nedohodli, sa zníženie kvóra nedostalo ani do vládneho programu,“ vysvetlilo OĽaNO.

■ ZAUJÍMAVÝ ROZPOR

Práve OĽaNO v minulosti pomerne dôrazne presadzovalo zníženie kvóra pri referende, a to hneď viackrát. Má to aj vo volebnom programe, kde hovorí, že referendum sa stalo prakticky nepoužiteľným a kvórum päťdesiat percent označilo za obrovskú prekážku. Píše v ňom

tiež, že navrhne novelu Ústavy SR, ktorá zníži kvórum pre platnosť referenda na dvadsaťpäť percent všetkých voličov. Avšak, aj keby, podľa Obyčajných „nebude možné vyhlásiť referendum ani vo veci skrátenia volebného obdobia NR SR“, uvádza sa v ich programe. Z týchto a mnohých iných dôvodov získaná voličská podpora SNS a KDH vo voľbách je iba veľmi málo pravdepodobná, že referendá tak, ako ich navrhuje SNS (?) a Alojz Hlina, majú vôbec nejakú šancu na úspech. Je totiž skoro isté, že obaja organizátori nezískajú ani potrebných tristošesťdesiat tisíc podpisov Slovákov na vyhlásenie ďalšieho plebiscitu, ktorý bude aj tak neplatný.

Poslanci budú o vetovaných zákonoch rokovať na Deň Ústavy SR Prezidentka proti politike na prokuratúre

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Termín rokovania parlamentu o prezidentkou vrátených zákonoch potvrdila hovorkyňa predsedu NR SR Borisa Kollára Michaela Jurcová. Pôvodne sa zvažoval aj termín dvanásty august. Práve prázdninový termín neskôr predseda parlamentu vylúčil. Urobil tak po sondáži v poslaneckých kluboch, s akým počtom koalíčných hlasov by sa na schôdzi mohlo rátať.

Na prijatie zákona vráteného hlavou štátu je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov, teda minimálne sedemdesiatšesť poslancov. Na zasadnutí chcel mať Boris Kollár aspoň osemdesiat poslancov. Naznačuje to zámer prezidentkino veto prelomiť.

■ O LIPŠICA NEJDE

Zákon o prokuratúre sa však tak skoro nezmení, respektíve, nezmení sa platná právna úprava. Prezidentka totiž koncom júla oznámila, že vetuje novelu zákona o prokuratúre, ktorou sa má meniť spôsob výberu generál-

neho i špeciálneho prokurátora. Ak NR SR prelomí jej veto, čo sa javí ako veľmi pravdepodobné, hlava štátu sa chce obrátiť na Ústavný súd SR. Treba dodať, že prezidentka nepodpísala ani ďalšie dva zákony – novelu zákona o elektronických komunikáciách, ktorou sa mení aj zákon o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia. Druhou vetovanou je novela zákona o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím.

V laickej verejnosti je málo známa skutočnosť, že dôvodom prezidentského veta zákona o prokuratúre

nie je osoba možného kandidáta – právnik Daniela Lipšica.

Zuzana Čaputová vidí problém v ustanoveniach týkajúcich sa odvolávania generálneho a špeciálneho prokurátora. Možnosť kandidovať do týchto funkcií aj neprokurátorom nepovažuje za protiústavnú. Prezidentka nepovažuje za vhodné, aby sa posilňovala politická závislosť vedenia prokuratúry od politickej moci. Posilňovanie politickej závislosti vidí aj v tom, že osoby, ktoré by sa stali generálnym alebo špeciálnym prokurátorom a nepochádzali by z prokurátorského prostredia, by po

Kto bude novým generálnym prokurátorom, zatiaľ nie je jasné. Poverená zastupovaním je Viera Kováčiková. Tá však neprejavila záujem kandidovať na tento post.

výkone tejto funkcie nezostávali prokurátorom. „Je z toho zrejmé, že by tu mohla byť istá snaha alebo tlak generálneho prokurátora alebo špeciál-

neho prokurátora vychádzať v ústrety politickej garnitúre, ktorá má väčšinu v parlamente,“ povedala v tejto súvislosti prezidentka.

■ ČIŽNÁR SKONČIL

Práva a povinnosti generálneho prokurátora od jedenásteho augusta zastáva prvá námestníčka generálneho prokurátora Viera Kováčiková. Prezidentka SR Zuzana Čaputová totižto koncom júla akceptovala žiadosť generálneho prokurátora Jaromíra Čižnára o uvoľnenie z funkcie. Kováčiková do funkcie námestníčky vymenovanú v prvej polovici mája 2019. Pôsobí v rezorte prokuratúry od roka 1978, keď začínala ako právna čakatka na Okresnej prokuratúre v Trenčíne. Do funkcie prokurátorky bola vymenovaná v roku 1980. V rokoch 1995 až 1996 vykonávala funkciu okresnej prokurátorky v Trenčíne, od roka 1997 bola krajskou prokurátorkou v Trenčíne. Pôsobila v Justičnej akadémii ako členka skúsobnej komisie pre oblasť ústavného práva.

VŠIMLI SME SI

Tohto roku si pripomíname sedemdesiate piate výročie ukončenia druhej svetovej vojny. Pre koronavírus sa väčšina Slovákov rozhodla prežiť letné dni doma. Samotná návšteva Vojenského historického múzea vo Svidníku upúta expozíciu, ktorá mapuje nielen druhú, ale aj prvú svetovú vojnu i činnosť légii. Exponáty vo vitrínach i vonkajšom areáli múzea ponúkajú možnosť zoznámiť sa s vojenskou technikou účastníkov vojnového konfliktu.

V Aleji hrdinov Dukly je aj pamätník známeho generála Ludvíka Svobodu.

Berák. Akademický sochár Arpád Račko pracoval na plastikách maršala A. A. Grečka, gardového seržanta V. N. Golovaňa, podplukovníka J. Kholli a gardového seržanta P. A. Kondyru. Busty v nadživoj veľkosti majú v aleji aj maršali I. S. Konev, K. S. Moskalenko, armádni generáli L. Svoboda a K. Klapálek, generálmajori A. Sochor a R. Tesařík, podplukovníci J. Kholli a F. Vrána, kapitáni R. Jasiok a V. Opatrný, gardoví seržanti P. A. Kondyru, V. N. Golovaň a D. Karakulov a mladší seržant I. V. Babin.

Jozef SOKOLEJSKÝ

Aleja hrdinov Dukly

K najnavštevovanejším miestam regiónu patrí Pamätník Československej armády na Dukle, ktorý pripomína spoločnú vojenskú operáciu sovietskych a česko-slovenských vojsk o Dukliansky priesmyk z jesene roka 1944. Počas bojov tu padlo vyše šesťdesiat tisíc sovietskych a československých vojakov. Pamätník vysoký dvadsaťosem metrov je zakomponovaný do vojenského cintorína s kolonádou a bronzovými tabuľkami, na ktorých sú mená 1 265 padlých príslušníkov prvého československého armádneho zboru. V priestoroch cintorína pri Pamätníku na Dukle sa nachádza Aleja hrdinov. Tvoria ju pätnásť bust veliteľov a vojakov, ktorí boli za zásluhy počení najvyššími vojenskými titulmi. Medzi autormi plastik sú Ján Kulich, Arpád Račko, Alexander Trizuljak i Ladislav

Sochár Štefan Koval vytvoril do centra Spišskej Novej Vsi pôsobivé dielo Pocta gotickým majstrom zvonárom

V poslednom čase sa stretávam s dielami, ktoré približujú širokej verejnosti úsilie našich predkov a radia nás medzi kultúrne vyspelé národy sveta. Na námestí v Spišskej Novej Vsi je umiestnené Miesto priani či pamätník Pocta majstrovi Konrádovi z prvej gotickej zvonolejárskej dielne na Spiši (zároveň najvýznamnejšej na Slovensku).

Pod pôsobivou plastikou, ktorá stvárňuje fiktívnu podobizeň stredovekého zvonolejára s výrečným gestom „zaklínajúcich“ rúk nad formou budúceho zvona v plameňoch s otvormi na roztavenú zvonovinu, je v slovenskom a anglickom jazyku umiestnená tabuľa, ktorá informuje o tom, že dielo je vytvorené na pamiatku slávnej gotickej zvonolejárskej dielne majstra Konráda Gaala a jeho nasledovníkov Mikuláša Mathiasa, Vincenta a Pavla Gaalovcov, Jána Weygela a Jána Wagnera, z ktorej v roku 1357 – 1516 vzišlo mnoho krásnych zvonov a krstiteľníc. V písomnostiach je doložené, že nasledovníci majstra Konráda udržali činnosť dielne až do roka 1527. Vďaka ich umu a šikovnosti sa dodnes zvukomalebne prihovávajú veriacim i návštevníkom zvony v Spišskej Kapitule, Košiciach, Kysaku, ale aj na Hlavnom ríniku v Krakove.

Pamätník na námestí v Spišskej Novej Vsi je dielo sochára Štefana Koval, ktorého si milovníci umenia možno pamätajú ako vytrvalého udržiavateľa renomé a pamiatky na sochárske sympóziá

ČO INÍ NEPIŠU

Zvon z 15. storočia, plastika Pocta majstrovi Konrádovi a rímskokatolícky farský kostol Nanebovzatia Panny Márie v Spišskej Novej Vsi

vo Vyšných Ružbachoch. Súčasťou súsošia je zvonček, ktorý pozýva návštevníkov vysloviť svoje prianie a symbolickým zazvonením ho vyslať do nebies. Na zadnej strane plastiky je umiestnený latinský text O rex gloria veni cum pace – O, kráľ slávy, príď s pokojom. Takto boli označené viaceré dodnes zachované zvony majstra Konráda a jeho žiakov. Pri spomínanom pamätníku sa nachádza aj zvon uliaty Jánom Wagnerom z dielne majstra Konráda. Je datovaný do prelomu 14. až 15. storočia a pôvodne bol umiestnený vo veži farského kostola v Markušovciach. V súčasnosti je zbierkovým predmetom Východoslovenského múzea v Košiciach.

Miesto priani i pamätník Pocta majstrovi Konrádovi so spomínaným zvonom v Spišskej Novej Vsi slávnostne odhalili a požehnali koncom roka 2012 pri príležitosti 655. výročia založenia dielne. Odvtedy pripomínajú návštevníkom významnú etapu histórie mesta, regiónu Spiša i celého Slovenska.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Slovenský gazda nezahynul

Ivan BROŽÍK

Zdá sa, že nikomu u nás na Slovensku nechýbajú. Hoci – možno by sa pri dnešných cenách za ne dalo od základu postaviť okolo päťdesiat regionálnych nemocníc. Možno stovky škôlok. Alebo by každý obyvateľ Slovenska mohol dostať jednorazovú dotáciu nad tristosiedemdesiat eur. Dve miliardy nám navidomochi nechýbajú, a to sa teraz zaoberáme iba miliardami, ktoré reprezentujú schodkovú bilanciu v zahraničnom obchode Slovenska s potravinami. Asi to už naozaj je obohratá platňa. Asi je to menej dôležitá téma ako všetky tie, ktorých je plná tlač a spravodajstvá televízií.

Nejde však len o tie dve miliardy, ktoré sme zaplatili do zahraničia, aby sme si uvarili zemiaky, dali do placiek cesnak či

si pochutili na slivkách. To je iba malý obrázok toho, že dlhodobou už aj tie najtradičnejšie komodity, ktorých bolo kedysi Slovensko plné na prejedanie, sa k nám dovážajú. Naozaj, tie dve miliardy sú iba štatistické číslo. Treba však za nimi vidieť pracovné príležitosti. Koľkým ľuďom na vidieku by z tých dvoch miliárd mohol ísť ročný príjem za to, že by pracovali pre odvetvia poľnohospodárstva? Ako by sa zmenila vzhľadom na požiadavky modernej ekológie naša krajina, ak by sme oživilí našu potravinovú produkciu? Ako by získal vidiecky turistický ruch, ako by sa pozdvihla životná úroveň chudobných regiónov? Ako by sa znížila zadlženosť našich občanov a na druhej strane zvýšila kvalita potravín, ktoré konzumujeme, ako aj ich dostupnosť? O koľko menej by malo výdavkov na udržanie

nášho optimálneho zdravia naše zdravotníctvo? Ak nestačia tieto otázky, možno pokračovať ďalšími a ďalšími.

Ceny ovocia na oficiálnom i čiernom trhu, toho nášho, dosahujú astronomické výšiny. Nie, to

KOMENTÁR

nie je výtka jeho producentom, ktorí v celkových nákladoch na jeho dopestovanie idú rok čo rok do straty. To je výtka tým, ktorí doteraz neboli schopní upraviť ekonomicky produkčné podmienky agrosektora tak, aby začal byť ziskový. Zatraktívniť toto prostredie aj pre mladých ľudí bez práce. Teda, samozrejme mzdovo, ale aj technologicky. Roky nerobíme nič iné, iba počúvame, ako sa to nedá, nemôže, pretože... a nasleduje milión rôznych „pretože“. Nikto

avšak doteraz jasne, zrozumiteľne a najmä vierohodne neformuloval, ako by sa to dalo a malo robiť. Namiesto toho na produkčných družstvách bojujú s nekonečnou administratívou pyramidálnych rozmerov, s prekážkami, o ktorých všetci v sektore vedia, no niet tej sily, ktorá by ich začala odstraňovať.

Pritom si treba uvedomiť, že pôdohospodárstvo vôbec nemusí byť stratové. Agromafie by sa nikdy nepustili do toho, v čom operujú, ak by nevyrábali zisk. Takže agromafie sú existujúcim dôkazom, že aj práca na pôde môže byť výnosná. Logicky teda čakáme od štátu, aby zabezpečil také podmienky výnosnosti všetkým producentom, a predovšetkým a bez debaty najmä tým poctivým, čestným. Je to priveľké očakávanie alebo je štát na to slabý? No tak potom kto? Asi fakt iba tie agromafie, ktoré si tu roky vytvárali svoj svet v našom svete s ich pravidlami. Priznať si to však znie ako definitívna porážka systému. A tak opäť otázka: Dopustíme to? Poliaci majú jedno heslo, ktoré ich sprevádza ťažkými časmi: „Ješče Polska nezgynula!!!“ Je súčasťou ich štátnej hymny. Treba nám

hlasno zvať: Slovenský gazda ešte žije! A nielen to, treba ho podoprieť, pomôcť mu, spraviť z neho vážny celospoločenský stav. A najmä – rešpektovaného donátora štátneho rozpočtu. Nuž a potom tie dve miliardy pokojne môžeme použiť napríklad aj na celoštátny luxusný majáles. Alebo na dožinky tisícročia, o akých budú rozprávať ešte aj naši vnuci.

Šúlok slovenskej lahôdkovej kukurice za jedno euro? Slovenské broskyne za päť? Slovenské jablká drahšie ako ananás z Nového Zélandu? Považujete ešte takéto ceny za normálne? Pamätajme, slovenský gazda ešte nezahynul, ale jeho zdravie je už veľmi chatrné. A nezabúdajme ani na to, že kamióny nemusia prechádzať hranicami vždy, keď nám treba dokladať potraviny na pulty predajní. Ale ani na to, že nie všetky predajne sa k slovenským potravinám stavajú rovnako. Konštatuje to Potravinárska komora Slovenska. Najviac ich ponúka COOP Jednota, najmenej KAUF-LAND a LIDL. Kým ešte v roku 2011 bola každá druhá potravina v ponuke predajní vyrobená na Slovensku, dnes je pomer ešte o dvadsať percent horší

Bielorusko menia na Belarus

Dušan D. KERNÝ

Bielorusko priťahuje v poslednom čase na seba čoraz viac pozornosti. Mali by sme mať k tejto slovanskej krajine možno aj osobitný vzťah, veď je to územie, ktoré najviac utrpelo v druhej svetovej vojne. Bielorusko zaplatilo najkrvavejšiu daň. V pomere k počtu obyvateľov malo najväčšie straty. Až v roku 1974 dosiahol počet obyvateľov ten sumár ako malo toto územie pred vojnou; Bielorusko bolo v tomto ukazovateli posledným štátom v Európe. V dňoch, keď sa u nás pripomína výročie SNP, je azda vhodné na to nezabúdať.

Okrem súčasnej politiky sa však mení aj jazyk, aj jazyk je výstavnou politikou. V nemeckojazyčných médiách – ako uvádza nemecké verejnoprávne rádio – sa čoraz viac hovorí o Bielorusi. Namiesto doterajšieho Bieloruska, v nemčine Weissrussland, sa používa pomenovanie Belarus.

Tento pojem sa presadil už v Deutschlandfunk Nachrichten. Na označenie Belarus prešli pred niekoľkými mesiacmi aj všetky nemeckojazyčné spravodajské agentúry. Oficiálne sa odvolávajú na to, že tento termín používa aj nemecké ministerstvo

POZNÁMKA

zahraničných vecí. Termín Belarus na základe tohto používajú médiá, rádiá, televízie, spravodajcovia, ako aj moderátori...

Nemecký verejnoprávny rozhlas pre lepšiu zrozumiteľnosť popri pomenovaní Weissrussland, na ktoré boli poslucháči doteraz zvyknutí (a o Bielorusi nikdy nepočuli), bude istý čas zároveň používať oba termíny. Vrcholí tak diskusia o tom, že treba používať ten istý názov, aký používajú obyvatelia tohto štátu východnej Európy.

Pre nemeckojazyčné konzervatívne noviny má však termín Weissrussland aj problematické asociácie a prinavracia väzby tohto samostatného štátu k politickej a národnej príslušnosti k Rusku.

Podľa argumentácie, ktorá presadzuje v nemeckojazyčnom priestore používanie názvu Belarus, ide nielen o politiku. Jazykoveda sa stala teraz jasne od seba oddeliť oba pojmy. A to z tej príčiny, že Rus v slove Belarus nie je odvolávkou na Rusko, ale na historické Rusko, historickú Rus, ktorá sa formovala na území dnešného Ruska, Ukrajiny a Bieloruska. Z hľadiska nemeckého jazyka teda nejde o Weissrussland – o Bielorusko, ale o Belarus – a odvolávkou na starobylú Rus.

Táto jazykovedná debata sa nestala takou aktuálnou pre nesmierne zaujatie nemeckej terminológie, ale je

aj priamočiaro spojená s terajším politickým vývojom. Je to dôkaz a pre nás Slovákov aj potvrdenie, aký prvoradý význam má jazykoveda, aký dôležitý je jazyk, terminológia, názvy v aktuálnej politike. Nemecká diskusia nám nielen ukazuje zaujatie našim východným susedom, a to najmä politické a až potom jazykové, ale aj význam jazyka, u nás osobitne na jazykovo zmiešaných územiach.

To, že nemecké médiá zrazu s takou naliehavosťou objavili právo Bieloruska na svoju vlastnú suverénnu identitu názvu štátu, že sa teraz debatuje či Weissrussland alebo Belarus, nie je náhoda. Nie je to len zavedenie názvu Belarus a postupný prechod výlučne na tento názov a definitívne vytesnenie termínu Weissrussland z nemčiny, nie je len o jazyku.

Vzniká aj problém s prídavným menom – bieloruský, ktoré nemôže byť v nemčine proruský, teda s dvoma ss – belarussisch. Môže byť len s jedným s, teda belarussisch. Nemcov čaká pri tomto cudzo znejúcom názve problém, ako vysloviť len jedno belaruské s namiesto doterajších dvoch, zrejme nevhodne pripomínajúcich Rusko. A ešte k tomu, ochraňujte nás všetci svätí, Putinovo Rusko...

AKO BOLO, ČO BOLO

Baziliku Božej Múdrosti, známu viac ako Hagia Sofia, postavili v šestom storočí za vlády cisára Justiniana I. ako centrum Byzantskej ríše. Po jej páde urobili moslimovia zo skvostu kresťanskej architektúry mešitu. V roku 1930 ju za vlády Atatürka premenili na múzeum. V týchto dňoch je tu znovu mešita, čo vyvoláva nevoľu v kresťanskom svete...

Bratislavský biskup Jozef Haľko umiernené povedal: „Nastane paradoxná situácia. Tam, kde je Ježiš vyobrazený ako Pantokrator – Všemládca, ktorý vládne nad nebom a zemou, alebo povedané slovami dnešného žalmu: len on je Boh, on robí zázraky, on je skutočne pravý Boh a pravý človek, Boží syn. V priestore, kde sa nachádza takáto mozaika, sa budú odohrávať modlitby nasledovníkov Mohameda, ktorí Ježiša uznávajú len ako proroka. Bez ohľadu na to, ako sa z kresťanských chrámov stávajú mešity, bez ohľadu na to, ako sa ľudia modlia, my vyznávame, že Ježiš Kristus je podľa Listu Hebrejom ten istý

včera, dnes a naveky. Pravý Boh a pravý človek, ten, skrz ktorého bolo všetko stvorené a ktorý nás stále tvorí v týchto našich dňoch.“

My vyznávame Krista, ale čo na to oni? K druhému „pomeš-

Pantokrator a muezíni

Peter VALO

toveniu“ Baziliky Božej Múdrosti došlo v čase, keď sa v západnej Európe kostoly menia na mešity a iné končia v plameňoch. V posledných rokoch zhorelo vo Francúzsku jedenásť kostolov a katedrál. Oficiálne médiá hovoria o „nešťastných náhodách“. Prvým vrcholom bol zničujúci požiar v svetoznámom parížskom Notre Dame. Naposledy horela Katedrála sv. Petra a Pavla v Nantes. Pražský arcibiskup Dominik Duka považuje po požiari Notre Dame v Paríži podpaľčstvo

v tejto katedrále za druhý útok na našu civilizáciu a ďalej hovorí: „Ak sa niekto domnieva, že som nepriateľom západnej civilizácie, tak ho môžem uistiť, že v takom prípade by som musel byť členom organizácií a ideológií, s ktorými

európskemu súštatíu nehrozí len zničenie z juhu, ale aj zvnútra. Nazrime do dejín násilia. Nemôžeme prehliadnuť, že civilizácia prichádzajúca z niektorých západoeurópskych krajín so svojimi koloniálnymi armádami ovládla

dejínach. Išlo už len o to, či prežije aspoň časť Západu a unikne islamizácii. Pri prvom dobytí Sýriou, Libanon, severnú Afriku a ďalšie územia. Pri druhom pokuse Arménsko a Grécko (oba štáty sa dnes rozkladajú len na zlomku pôvodných území)“.

V roku 1923 turecký národný hrdina z bitky pri Gallipoli a vojny s Gréckom Mustafa Kemal Atatürk vyhlásil Turecko za republiku a zrušil kalifát. Mužom prikázal nosiť namiesto fezov európske klobúky. Ženám dal volebné právo skôr, ako ho dostali vo Francúzsku či Švajčiarsku. Islam prestal byť štátnym náboženstvom. Odstúpil od islamského kalendára Turecko poskočilo zo 14. storočia do storočia dvadsiateho. Za Atatürka urobili z mešity Hagia Sofia múzeum pre všetkých. Pred pár týždňami však turecký prezident Recep Tayyip Erdoğan zrušil múzeum a Hagia Sofia sa stala opäť mešita. Islam expanduje do európskych kostolov. Erdoğan, ktorého niektoré výroky pripomínajú expanziu sultána Sulejmana I., zjavne nie je Atatürk.

som po celý život viedol zápas o slobodu a proti ktorým bojoval už môj otec i dedko,“ a dodal: „Ak budeme o ničení symbolov našej civilizácie mlčať, tak zhoríme podobne ako Alexandrijská knižnica... Uvedomme si, že v takomto prípade sa skončia všetky naše výdobytky, ako sú demokracia, úcta k ľudským právam i vzájomnej tolerancii napriek odlišnostiam.“

Morálne skorumpovaný Rímsku ríšu zničili barbari zo severu. Arcibiskup sa obáva, že

a zdecimovala indiánske ríše, Austráliu, africké a ázijské kráľovstvá. Ešte predtým prišiel na začiatku 7. storočia agresívnejší predátor. Petr Hampl vo svojej knižke Prolomení hradeb píše, že z Arábie vyrazili „islamské bojové skupiny a európske ríše sa rúcali jedna za druhou. Dnes už ani nevieme, že Sýria a Egypt boli súčasťou európskej civilizácie. Od začiatku bolo jasné, že moslimovia zaberú časť územia Západu a postupne vymažú akékoľvek stopy po predislamských

SEBAOBRAŇA

Podvody a falšovanie

Zdalo by sa, že ide o obohratú platňu. Opäť výstraha pred podvodníkmi, opäť konštatovanie o falšovaní bankoviek. Do tretice však Národná banka Slovenska ponúka aj dobrú správu. Národná banka Slovenska (NBS) upozorňuje na aktivity spoločnosti WORLD agency, s. r. o., ktorá ponúka možnosť investovať prostredníctvom webovej stránky <https://www.worldagency.sk/> a <https://www.facebook.com/worldagnc/>.

Činnosť spoločnosti v súčasnosti nepodlieha dohľadu NBS. Spoločnosť nemá udeľené žiadne povolenie NBS na výkon činnosti v oblasti finančného trhu na Slovensku a nie je zapísaná v žiadnom registri vedenom NBS. Finančné prostriedky investované prostredníctvom tejto spoločnosti nie sú kryté Fondom ochrany vkladov ani Garančným fondom investícií. NBS dlhodobo upozorňuje klientov na finančnom trhu, aby si dôkladne zväžili, s ktorým subjektom vstupia do zmluvného vzťahu. Oprávnenie na podnikanie jednotlivých subjektov si môžu spotrebiteľia overiť na internetovej stránke NBS.

Počet zadržaných falšovaných bankoviek neklesol ani pre pandémiu COVIDU-19. Národná banka Slovenska zverejňuje každý polrok prehľad zadržaných falzifikátov. Prvý polrok tohto roka bol zaujímavý tým, že pre koronakrízu niektoré odvetvia takmer zamrzli (služby, turizmus, ubytovanie), no počet zadržaných falzifikátov sa medziročne takmer nezmenil. Išlo o 606 zaznamenaných prípadov. Najväčší pozor si treba dať na desaťeurové bankovky, falšujú sa najviac (33,7 percenta) a po nich nasledujú dvadsaťeurové (22,8 percenta). Falšujú sa aj euromince, v prvom polroku tohto roka ich na našom území zadržali 577 kusov, najčastejšie dvojeurovky (81,8 percenta). Odhaliť ich je pomerne ťažké, najlepšou pomôckou je magnet – stred jedoeuroviek a dvojeuroviek je magnetický, no spotrebiteľia väčšinou magnet so sebou nenosia. Falšné mince však zväčša odhalí nápis na ich hrane.

Nuž a napokon aj dobrá správa. Bankový sektor eurozóny je podľa analýzy Európskej centrálnej banky odolný voči stresu spôsobenému koronavírusom. Analýza mala identifikovať potenciálne slabé miesta bankového sektora v začiatkových štádiách šoku spôsobeného koronavírusom. Výsledky podľa NBS ukázali, že bankový sektor eurozóny je schopný odolať stresu vyvolanému pandémiou, keby sa však situácia zhoršila, úbytok kapitálu bánk by bol značný.

(ib); podľa zdroja NBS

Gabriela TURISOVÁ z Ruského centra v Prešove o slovanskej vzájomnosti

Nemôžeme čerpať len z anglofónnej kultúry

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: archív RC v Prešove

Gabriela TURISOVÁ je pracovníčka Ruského centra v Prešove a dlhodobo sa usiluje o osvetovú činnosť a propagáciu slovensko-ruských kultúrnych vzťahov. Inštitúcia, ktorá spadá pod Prešovskú univerzitu a medzinárodný Fond Ruskij mir, sa jej pričinením dostala do širšieho povedomia verejnosti, keď za dva roky pôsobenia pripravila desiatky zaujímavých a úspešných podujatí – od prezentovania významných osobností ruskej kultúry, vedy a umenia cez pripomínanie historických udalostí, premietanie filmov až po slávenie typických východoslovenských sviatkov.

• Ruské centrum, ktoré je stotrináste v celosvetovom meradle, pripravuje podujatia pre základné a stredné školy, ale prídu k vám aj seniori. Povedzme na Maslenici, čo je pravoslávny sviatok, bolo v Ruskom centre nie menej ako sto študentov. Ktoré z vašich podujatí boli najvydarenejšie?

To by azda lepšie posúdili iní. Podľa môjho skromného názoru boli zaujímavé a úspešné viaceré akcie. Usilujeme sa byť flexibilní a ponúkať našim návštevníkom to, čo ich zaujíma. Každá akcia je zameraná na nejakú konkrétnu tému a je prispôbená ich vekovej skupine. Detom sme venovali viacero edukatívnych akcií, ako trebárs Hravá azbuka, Učíme sa hravo zdvorilostné frázy po rusky alebo Rozprávkový deň. Pre starších žiakov a študentov to bol Deň ruského jazyka, Európsky deň jazykov či rôzne interaktívne hodiny zamerané na ruský jazyk. Z kultúrnych podujatí by som vyzdvihla práve spomínanú Maslenicu, ale i Medzinárodný deň múzeí, o ktorý prejavili záujem aj seniori. Priťahovala tiež výstava Objekty svetového dedičstva UNESCO v Rusku, prezentácia dvojjazyčnej slovensko-ruskej knihy rozprávok A. S. Puškina aj prvé výročie otvorenia Ruského centra. Zorganizovali sme už dosť veľa podujatí, takže vybrať z nich tie najlepšie je dosť náročné.

• Čo vás privedlo k ruskej kultúre a tradíciám aj k tomuto zamestnaniu? Čo pre vás osobne znamená slovanská kultúra a vo všeobecnosti idea všeslovenskej vzájomnosti v globalizovanom svete?

K tejto práci som sa dostala vďaka štúdiu rusistiky na Prešov-

skej univerzite v Prešove. Študovala som prekladateľstvo a tlmočníctvo v kombinácii s nemeckým jazykom. Ruský jazyk som sa začala učiť na strednej škole,

slovanskými národmi upevňovať a ďalej rozvíjať.

• Ktorého ruského autora, filozofa, básnika alebo prozai-

Prezentácia výstavy Objekty svetového dedičstva UNESCO v Rusku v Ruskom centre v Prešove, o ktorej informovala aj RTVS.

Ruské centrum v Prešove pripravuje podujatia nielen pre základné a stredné školy, ale aj pre staršie vekové kategórie.

kde som si tento jazyk zamilovala a rozhodla sa ho zdokonaľiť a prehliť na vysokej škole. V súčasnosti, keď sa viac preferuje anglofónna kultúra, určite treba zdôrazňovať slovanský kontext a slovanskú vzájomnosť, s ktorými sa neodmysliteľne spája história, bohatá kultúra a tradície Slovanov, ktoré by sme mali medzi

ka máte najradšej a čím vás inšpiruje?

Mám rada viacerých spisovateľov, samozrejme, nestarnúcu klasiku zlatého veku ruskej literatúry, tiež mnohé veľkolepé diela básnikov a prozaikov 20. storočia. Vyzdvihla by som Annu Achmatovovú, významnú poetku a prekladateľku. V jej poézii, ktorá je inšpirovaná

Gabriela TURISOVÁ na fotografii s členom Výboru Matice slovenskej a zakladateľom občianskeho združenia Milošom Zverinom

pochmúrnymi udalosťami a často pesimistickými myšlienkami, ma nadchýna a inšpiruje hlboké posolstvo lásky, pokory a nádeje.

• Aký je váš vzťah k slovenskej národnej kultúre? Čo v nej pre seba nachádzate?

K slovenskej kultúre mám veľmi pozitívny vzťah. Slovensko aj napriek tomu, že je malá krajina, má čo ponúknuť, nachádza sa tu unikátna príroda, nádherné hrady, zámky, jaskyne, skanzeny, kúpele a iné bohatstvá. Pomerne blízky mi je aj folklór, na ktorý môžu byť Slováci právom hrdí. Naše slovenské piesne, tance a kroje sú nádherné, a práve tie by sme si mali zachovať a odovzdať ďalším pokoleniam.

• Aké máte najbližšie plány s Ruským centrom? Čo je vaša najvyššia osobná ambícia?

V blízkej budúcnosti by sme boli veľmi radi, ak aby sa o našej činnosti dozvedelo čo najviac ľudí a aby sme zaujali čo najviac milovníkov ruského jazyka a kultúry v širokej verejnosti, ale aj tých, ktorí ruskú kultúru nepoznajú a chceli by ju bližšie spoznať.

• Čo by ste odkázali čitateľom Slovenských národných novín?

Všetkým čitateľom by som odkázala, aby viac spoznávali slovenskú kultúru, je to studnica múdrosti a bohatý zdroj poznatkov z rôznych oblastí. Ak by chceli začať práve s ruskou kultúrou, veľmi radi ich privítame v Ruskom centre Prešovskej univerzity v Prešove na niektorom z našich podujatí.

MEDZI NAMI

Priznávam sa, že neviem, čo obsahuje pojem, ktorý sa tak často skloňuje vo vystúpeniach politikov a v komentároch novin. Aké európske hodnoty majú na mysli autori tohto slovného spojenia: tie, ktoré vyjadruje Marseľský pakt alebo Lisabonská zmluva? Alebo je európskou hodnotou solidarita s integračnou politikou odchádzajúcej nemeckej političky Merkelovej či Macronova idea prehĺbenej finančnej a fiškálnej integrácie Európskej únie? Je sloboda prejavu zakotvená v ústavách európskych štátov rovnako hodnotou ako proklamovaná sloboda zvoliť si vlastné pohlavie? Aké miesto v škále európskych a euroatlantických hodnôt majú peniaze, slobodný trh, zbrojenie a globalizácia? Patrí a stále patrí k európskym hodnotám krásne motto Francúzskej revolúcie „sloboda rovnosť bratstvo“? Pravdou je, že nepatrilo ani vtedy, ani dnes. Patrí ešte k tým hodnotám aj vlastenectvo občanov národných štátov? Z otázok by sa dala zostaviť celá kniha a odpovede by boli nejednoznačné a často protichodné.

V dejinách Európy mala každá doba nejaké hodnoty na svojom vývesnom štíte. Postupom času

sa názory na hodnoty menili, tak ako sa stredoveké upalovanie bosoriek a upálenie renesančného filozofa Giordana Bruna zmenilo na súčasné schvaľovanie „humanitárneho bombardovania“ istým českým „filozofom“ a prezidentom. Nuž, neviem, či kresťanský prikaz z Desatora „nezabiješ“ je ešte európskou hodnotou, keď sme v novovekej Európe zažili mnohé

trojované zvonka alebo vedome projektované zvnútra, vzdávame sa morálnej, kultúrnej a historickej kontinuity, strácame nielen poznanie životných hodnôt v prítomnosti, ale strácame víziu vlastnej budúcnosti.

Vypustíme z nášho zorného poľa prázdne reči o nejednoznačných a premenlivých európskych hodnotách, vráťme sa k našim

Aké sú európske hodnoty?

Ludovít ŠTEVKÓ

zničujúce vojny a najväčšie orgie zabíjania v dvadsiatom storočí.

Otázkou je, či modernou európskou hodnotou sú v širšom ponímaní aj kresťanské alebo národné tradície, to odveké spojenie európskeho človeka s minulosťou, ktoré je poučením pre život komunity v prítomnosti i budúcnosti. Filozofka Eva Ancselová vo svojej knihe Étos a dejiny píše, že súčasný človek „necíti spoločenské hodnoty svojho života, lebo chýba pocit kontinuity s minulosťou a gravitačný bod morálky spájajúcej ľudské životy“. Ak ničíme nevedome vlastné tradície naok-

duchovným slovenským hodnotám, ktoré nám pomáhali prežiť nejednu krízu. Bola to odolnosť aj morálka obyčajných ľudí, spojená s historickým vedomím vzdelancov, spisovateľov i historikov, ktorých mravčia práca viedla k sebaavedomeniu národa, k vlastenectvu. Žiaľ, dnes národná kultúra aj národná história je iba prívieskom školských osnov a vlastenectvo sa hanlivo zamieňa za nežiaduci nacionalizmus.

V tomto nežičlivom prostredí pre kultúru a historické povedomie národa prichádzajú občasnými knižnými pulty ako živá voda knihy,

ktoré vynikajúco popularizujú naše dejiny. Bohato ilustrované knihy profesora Matúša Kučeru Slovensko v dobách stredovekých (reedícia z roku 1985) a Novoveké Slovensko (prvé vydanie z roku 2017) majú spoločného menovateľa: sú kvalitné a na Slovensku ojedinelé populárno-vedecké publikácie, vhodné pre každého diváka bez rozdielu veku. Jeho knihy o veľkomoravskom období, o stredovekom a novovekom Slovensku nie sú len dejinami panovníkov, ale v skvelom rozprávačskom podaní sú dobrodružstvom poznávania života aj prostých ľudí slovenského rodokmeňa z čias Rastislava, Svätopluka, veľkých učiteľov Cyrila a Metoda až po buditeľov národa Hurbana a Štúra. Kučerove knihy nepoznačila doba, v ktorej vznikli, a keby autor žil ešte päťdesiat aj sto rokov, nemusel by v nich pozmeniť ani čiarku. To je deviza, akou sa môže pochváliť málokto slovenský historik.

Keby som bol ministrom školstva, zaradil by som do povinnej literatúry čitateľsky príťažlivý titul pre „deli a nástročné“ Slovensko v dobách stredovekých. Lebo je to náš národný vklad do európskych hodnôt. Lebo sme Slováci, tak ako sme Európania a slovenská kultúra i história je súčasťou pravých hodnôt Európy národov.

Vzdelávaci systém na všetkých stupňoch ovplyvňujú politici O diplomovkách, plagiátorstve a kto zaň môže

Štefan SAMSON – Ilustračné foto: Štefan KAČENA

Muselo prísť k vypuklému problému, aby sa zas začalo, vlastne neprestalo hovoriť o nekvalite vzdelávania na vysokých školách. Problémom sú nízke požiadavky na Paneurópskej vysokej škole v Skalici na diplomové práce a ich obhajoby pred štátnou skúšobnou komisiou. Navonok sa to prezentuje ako plagiátorstvo diplomovej práce, a keďže ide o politika, žiada sa od neho aby vyvodil osobnú zodpovednosť a odstúpil z funkcie, ktorú zastáva a vykonáva.

Nie je dobré, ak sa výsostne odborný problém, ako je vzdelávanie, diplomové práce a ich hodnotenie, spolitizuje, ako je to aj v tomto prípade. Politické strany a politici hodnotia to, čo im neprislúcha. Hodnotia kvalitu vysokých škôl, ale nie sú na to oprávnení a odborne povolaní. Hodnotenie úrovne kvality vzdelávania patrí nezávislej odbornej komisii – a tou je „akreditačná komisia“. Už po prevalezení sa problému o ňom konkrétnejšie hovoril premiér. Prehlásil, že „bez hanby zruší polovicu vysokých škôl, aj vysokú školu v Skalici“. Pravdepodobne to, čo povedal, doslova tak nemyslel. On to predsa nemôže urobiť, aj keď je predseda vlády. Na zrušenie vysokej školy musia byť príčiny, objektívne dôvody a príslušná legislatíva. Jemu ako politikovi by skôr patrilo dať zistiť, aký dar za „prízhmurzenie očí“ vysoká škola dostala, prípadne či nedošlo k úplatkárstvu...

■ ROZHODUJE KVALITA

Okrem spomenutej vysokej školy v Skalici je veľa aj takých, ktoré by nemali a aj nemuseli byť. Všetky sú spojené s platným vzdelávacím systémom, s jeho riadením a fungovaním. Za všetkým sú ľudia, ich odbornosť a neodobnosť, politické strany a ich záujmy. Politici rozhodujúcou mierou ovplyvňujú vzdelávaci systém, jeho riadenie a uskutočňovanie, a tým aj kvalitu vzdelávania na všetkých jeho stupňoch, to znamená aj na vysokých školách. Nie je to dobré, vieme o tom, ale slabšie priznávame, a ešte menej to chceme zmeniť.

Súčasná úroveň kvality vzdelávania na Slovensku je výsledok jeho takmer tridsaťročného vývoja. Je výsledkom práce približne dvadsiatich siedmich ministrov školstva, ktorí ako nominanti vládnucich politických strán riadili a určovali smer vzdelávaniu.

Priemerná dĺžka pôsobenia jedného pána ministra školstva je ani nie jeden a pol roka. Značná časť z nich sa zapísala do jeho vývoja negatívne. Každý nový minister väčšinou začínal tým, že všetko, čo urobil jeho predchodca vo funkcii, skritizoval, negoval a začal presadzovať ani nie svoje, ale zväčša názory a záujmy politickej strany, ktorá ho nominovala, akoby pred jeho ministrovaním nič dobré v školstve nebolo.

Hlavným problémom na všetkých stupňoch nášho vzdelávania je jeho kvalita, ktorú si vyžadujú dnešné technológie, hospodárska a spoločenská potreba. Takúto kvalitu (ak vôbec) poskytuje len minimum našich vysokých škôl.

■ VLÁDNE TITULOMÁNIA

Naše, počtom obyvateľov relatívne malé Slovensko má takmer štyri desiatky vysokých škôl. Z tohto počtu tretina je súkromných. Pedagogických fakúlt máme dvanásť. Klášt si otázku, akú kvalitu majú absolventi, ktorí z nich vychádzajú, je vari aj zbytočnou. Po absolvovaní vysokej školy majú problém sa zamestnať, a dokonca značná

časť z nich si nehladá a ani nechce pracovať v odbore, ktorý vyštudovali. Stačí im, že majú doklad o ukončení vysokej školy. Človeku sa zastavuje rozum, kto dnes a za čo má titul PhD....

Poskytovanie vzdelania sa začalo aj u nás ponímať ako služba, tovar, s ktorým sa podniká a obchoduje. Školstvo sa tak stalo odvetvím podnikania, v ktorom sa dá dobre zarabať. Názor, že podnikanie a súkromné školy zvýšia vo vzdelávaní konkurenciu, a tým jeho kvalitu, sa nepotvrdil. Pravdou je skôr opak.

Súkromné vysoké školy sa nepodieľajú na zvyšovaní kvality vzdelávania. Tí, čo poznajú pravdu o ich fungovaní, vedia, že ich požiadavky na štúdium i na ich absolventov sú nižšie ako pri väčšine štátnych škôl. Súkromné vysoké školy neraz neoprávnené vychvalujú médiá. Vytvárajú o nich skreslený obraz. Takéto ich chválenie je ničím iným než iba chválením (možno aj kúpeným ako reklama) a preferovaním súkromného vlastníctva pred spoločenským. A je uprednostňované v dôsledku naivných predstáv, že zvyšujú konkurenciu vo vzdelávaní a o ich prínose

sa pozdvihnutie úrovne nášho vzdelávania. Pravdou tiež je, že rovnako dobré či zlé ako súkromné môžu byť aj štátne školy. Všetky – aj jedny aj druhé – vyžadujú kontrolu dodržiavania kvality vo vzdelávaní, a tá sa u nás nerobí dôsledne alebo vôbec!

Súkromné školy sú ako súkromné firmy. Vznikajú, podnikajú, aby zarabali. Keby im poskytovanie vzdelávania neprinášalo príjmy, tak by to nerobili. Všimnite si, v ktorých študijných odboroch podnikajú (vzdelávajú) súkromné vysoké školy. Ani jedna z nich nevzdeláva v prírodovedných a technických študijných odboroch. To by bolo pre nich príliš nákladné, drahé, neoplatilo by sa im to. Na vzdelávanie v týchto odboroch sú potrebné laboratória, technika, výskum, odborníci... Takéto vzdelávanie vyžaduje investície, ktoré by vyšli príliš drahé. Znížili by im zárobky a zisky v podnikaní. Preto sa orientujú na spoločensko-vedné odbory, ako je právo, ekonómia, manažment, marketing, mediálna komunikácia... Podnikanie v týchto odboroch vzdelávania je menej nákladné a aj hodnotenie jeho kvality ťažšie kontrolovateľné a menej postihnuteľné.

■ OZDRAVENIE VZDELÁVANIA

Každá nová vláda sľubuje zlepšenie vzdelávania a jeho vyššiu úroveň. Takúto úlohu a cieľ si dáva aj terajší kabinet. Aj on, ako všetky predošlé, nezačína podľa nášho názoru najlepšie, lebo akoby ignoroval, čo dobré sa urobilo vo vzdelávaní pred jeho nástupom k moci.

Či chceme, alebo nechceme, musíme priznať, že bývalá ministerka školstva Martina Lubyová naštartovala v systéme vzdelávania zásadný ozdravovací proces so smerovaním a zameraním na najvyspelejšie krajiny. Vedela, aké je naše školstvo. Poznala jeho minulosť a súčasnosť. Za jeho prioritu pre súčasnosť považovala skvalitňovanie vzdelávacieho procesu a jeho zladenie s potrebami trhu práce. Mala jasnú predstavu o jeho potrebách v budúcnosti. Počas jej vedenia rezortu školstva sa prijal „Národný program vzdelávania“, ktorý má dlhodobú platnosť. Za tri roky najmä jej pričinením sa zvýšili platy v školstve o tridsaťšesť percent. Čitateľne vzrástli platy aj začínajúcich učiteľov. Aj v tomto roku sa zvýšili v školstve vyššie o desať percent na všetkých stupňoch škôl. Sformovala

sa nová, a čo je veľmi dôležité, nezávislá aj od ministra školstva akreditačná komisia, ktorá bude hodnotiť a dohliadať na kvalitu vzdelávania na vysokých školách.

■ ODOBERANIE TITULOV

Aj keď sme toho názoru, že taký zákon nie je potrebný, terajší pán minister školstva ho pripravuje. Myslíme si, že nie je potrebný preto, lebo aj takýto problém, ak vznikne, vyrieši ho akreditačná komisia. Je možné, že prípadným jeho prijatím narušíme akademické práva a slobodu vysokých škôl. Pochybenie pri uznaní nekvalitnej diplomovej práce sa má riešiť a vyriešiť na príslušnej vysokej škole, ktorá to zavinila. A keď sa už rozhodnú poslanci takúto legislatívu schváliť, tak treba pripomenúť, že takýto návrh zákona pripravilo už rezortné ministerstvo bývalej vlády. Nebol prijatý, nehlasovalo sa o ňom, je k dispozícii, treba ho využiť.

Nová akreditačná komisia odsúhlasila už aj nové kvalifikačné štandardy, podľa ktorých bude hodnotiť úroveň kvality vysokých škôl. Nové kritériá kvality začínajú platiť, resp. majú platiť od septembra tohto roka. Ich uplatnenie postupne zredukujú aj počet vysokých škôl. Tým, ktoré nebudú spĺňať platné kritériá, odobere akreditáciu.

K rýchlejšiemu znižovaniu počtu vysokých škôl, a tým aj k efektívnejšiemu vynakladaniu nákladov a šetreniu verejných financií, by mohlo pomôcť aj samotné ministerstvo školstva jednoduchým administratívnym opatrením. Povolíť pedagogickým pracovníkom, najmä docentom a profesorom, externú pedagogickú činnosť len do päťdesiatich percent ich pedagogického úväzku. Pomohlo by aj opatrenie, aby garant predmetu a študijného odboru musel mať na danej škole plný pedagogický úväzok. No a je aj možnosť zníženia vekovej hranice garanta z dnešných sedemdesiat na šesťdesiatpäť rokov, ako bola pred jej zvýšením.

Mať vysoké školy s takou vysokou úrovňou kvality vzdelávania a výskumu, ako majú popredné svetové univerzity, je dlhodobější proces. Ak sa to podarí, odpadnú aj problémy s nekvalitnými diplomovými prácami a nezasluženými titulmi. A určite by neodchádzali mladí ľudia v takom množstve ako teraz študovať na zahraničné vysoké školy. Študovali a ostávali by doma.

Autor je univerzitný profesor.

Pri určovaní minimálnej mzdy prevládnu ťažkosti, aké máme v súčasnosti Tripartita pravdepodobne pôjde zaužívaným kurzom

Štefan SAMSON – Foto: Emil SEMANCO

Áká bude minimálna mzda na budúci rok? Pravdepodobne tak ako po všetky predchádzajúce roky, výšku minimálnej mzdy na rok 2021 bude určovať vláda SR na návrh ministra práce, sociálnych vecí a rodiny. Ťažko totiž uveriť, že by sa na jej výške dohodla tripartita. Spoločnú reč nenašla nikdy doteraz a boli na dohodu lepšie a vhodnejšie podmienky, ako je to dnes, keď sa zvyšuje výpadok v ekonomike spôsobený pandémiou koronavírusu a ochorením Covidu-19.

Dohoda o výške minimálnej mzdy, ak vôbec nejaká bude, nebude ľahká. S určením jej výšky tiež veľká spokojnosť nebude, ale to sme evidovali aj v predchádzajúcich rokoch. S každoročným zvyšovaním minimálnej mzdy zakaždým malí a budú mať problém aj tento rok všetci členovia tripartity. V skutočnosti by problém ani nemal byť, ak by sa uplatnil mechanizmus na jej zvyšovanie prijatý a schválený predchádzajúcou vládou. To u nás však neplatí. Každá nová vláda obyčajne ignoruje rozhodnutia predchádzajúcej a rieši všetko nanovo a po svojom.

■ POSTOJ ZAMESTNÁVATEĽOV

Zamestnávateľi vždy chceli a aj vždy budú chcieť, aby minimálna mzda u nás neplatila, a keď už je uzákonená, budú argumentovať a robiť všetko možné, aby sa nezvyšovala. Na budúci rok, vzhľadom na tohtoročné problémy v ekonomike, navrhujú jej zmrazenie. Ak by mali pristúpiť na jej zvýšenie, tak by to

malo byť podľa nich čo najmenej, aby sa im nezvyšovali mzdové, a tým aj celkové výrobné náklady. Ich argument, že každé zvýšenie minimálnej mzdy znamená pre nich zníženie konkurencieschopnosti, je zavádzajúce, pretože mzdy u nás, najmä v porovnaní k západným krajinám, sú stále veľmi nízke. Pre veľké podniky a spoločnosti zvýšenie minimálnej mzdy o niekoľko desiatok eur nie je veľká záťaž. Malé podniky by takéto zvýšenie iste pocítili. Podstatne vyššia minimálna mzda, povedzme o päťdesiat až sto eur, môže byť pre ne už citeľná. Ak by sa takéto vysoké zvýšenie prijalo, štát by im mohol v tomto prípade pomôcť určitými úľavami. Pravdepodobnejšie je, že takéto situácia v súčasnosti nevznikne.

■ STANOVISKO ODBORÁROV

Zamestnanecké odbory, naopak, vždy chceli, a aj teraz budú predkladať a aj požadovať zvýšenie minimálnej mzdy na takú výšku, aby predstavovala šesťdesiat per-

cent priemernej mzdy v národnom hospodárstve z predchádzajúceho roka. To znamená, že budú chcieť, aby sa minimálna mzda z tohtoročných 580 eur zvýšila v budúcom roku na 656 eur. Na takéto zvýšenie majú tiež svoje argumenty. Ten hlavný je, že vzhľadom na dosahovanú produktivitu práce sú u nás mzdy nízke a už málo motivujú na vyššie výkony,

ktoré si vynucuje uskutočňovaná automatizácia a robotizácia.

S najväčšou pravdepodobnosťou neuspjú ani zamestnávateľi a ani zamestnanecké odbory a o výške minimálnej mzdy rozhodne vláda.

■ ZA A PROTI

Napriek zložitej situácii, keď dochádza k značnému poklesu výkonnosti ekonomiky, sú ekonomovia s názorom, že minimálna mzda na budúci rok by sa mala zvýšiť. Na jej zvýšenie ponúkajú argumenty, že tohtoročná minimálna mesačná mzda 580 eur už nepokrýva v plnej miere existenčné náklady pracovníka na obnovovanie jeho fyzických a duševných schopností pracovať. Náklady na živobytie neustále rastú a zvyšujú sa aj požiadavky na slušný materiálny, kultúrny a spoločenský život Terajšia minimálna mzda už nestačí na zaplatenie rastúcich životných nákladov.

Minimálna mzda je ekonomický, ale azda viac sociálny jav spoločnosti. Jej výška ovplyvňuje a jej zvyšovanie znižuje počet sociálne odkázaných a mieru chudoby v štáte. To je veľmi dôležitý argument na jej zvýšenie aj tentoraz. Opakované tvrdenie zamestnávateľov, že to zvýši nezamestnanosť, sa v doterajšej histórii jej uzákonenia nepotvrdilo. Skôr by sme mohli povedať, že opak je pravdou – že jej zvýšenie môže zvýšiť zamestnanosť, znížiť nezamestnanosť a jej mieru. Veď podľa uverejnených prieskumov nechce

u nás približne jedenásť percent mladých ľudí vo veku od dvadsať do tridsaťštyri rokov pracovať a vzdelávať sa. Jedným z ich dôvodov je, že sú nízke mzdy a platy. Názory na zmrazenie a nezvyšovanie minimálnej mzdy na budúci rok – ak budú, tak, pravdepodobne, len zo strany zamestnávateľov. Vláda by však mala brať do úvahy aj názory a argumenty zamestnancov, ľudí poberajúcich aj minimálnu mzdu.

Mzdu zamestnancom určujú podnikatelia na základe platných zákonov a pravidiel stanovených vládou. Zamestnanci si neschvalujú mzdu a ani jej zvyšovanie ako trebárs poslanci v parlamente, kde si zákonodarcovia schválili päťtisícurové mesačné platy. Zamestnanci vždy bojujú len za svoju spravodlivú mzdu a jej zvýšenie.

■ ČÍSLA NEPUSTIA

V súčasnosti na Slovensku dosť často počúť, že ak by bola minimálna mzda na budúci rok šesťdesiat percent z priemernej mzdy, mali by sme najvyššiu minimálnu mzdu v EÚ a možno aj na svete. Áno, možno by sme mali, ale išlo by len o relatívne najvyššiu mzdu vyjadrenú v percentách k priemernej mzde u nás. Ani takéto relatívne vysoká minimálna mzda by v absolútnom vyjadrení nepredstavovala polovicu, v niektorých prípadoch tretinu k minimálnej mzde v západných krajinách. Je predsa niečo iné mať šesťdesiat percent z priemernej mzdy 1 100 eur a z 3 500 až 4 000 eur...

EKONOMIKA

Ekonomických teórií je bezpočet – od Biblie cez Aristotela, sv. Tomáša Akvinského, Smitha a Ricarda, Marxa až po novodobých Keynesa, Friedmana, Lukasa a Laffera. Minuloročnú Nobelovu cenu za ekonómiu získali Francúzka Esther Duflová a Američania Abhijit Banerjee a Michael Kremer za ich experimentálny prístup k zmierneniu svetovej chudoby. Ktorá teória je tá správna a aké má sociálne dosahy, je vec názoru.

Ekonomické teórie a prax

Svojrzázny pohľad na oživenie našej padajúcej ekonomiky priniesol náš minister financií Eduard Heger. Vyzval obyvateľov, aby zvýšili svoju spotrebu. Nakoľko táto výzva oslovila dvestodvadsaťpäť tisíc v júni evidovaných uchádzačov o zamestnanie, jeden a pol milióna dôchodcov, stovdvašesťtisíc pracujúcich za minimálnu mzdu, nevieme. Pravdepodobne si nevyšiel nariadenie predošlej vlády, ktorá stanovila pre rok 2020 minimálnu mzdu 3,333 eura na hodinu, resp. hrubú mzdu päťstoosemdesiat eur mesačne. Aj z tých päťstoosemdesiatich dostane pracovník na ruku čistých štyristoosemdesiat eur. Paradoxne, podľa výskumnej úlohy z roka 2019 o výške nájmú za byty, kde zadávateľom bolo Ministerstvo sociálnych vecí, u dvanástich zo skúmaných devätnástich okresov bola priemerná výška nájmú nad päťsto eur, v Bratislave šesťstosedemdesiatpäť eur. Kde vidí priestor na zvyšovanie spotreby náš pán minister nevedno. A k tomu beží diskusia našich ministrov financií, priemyslu a sociálnych vecí o minimálnej mzde na budúci rok. S najväčšou pravdepodobnosťou bude zakonzervovaná, nehovoriac o tlaku zamestnávateľov na jej zníženie.

Nemecký minister práce Hubertus Heil má na minimálnu mzdu a potrebu obyvateľstva dialektálne iný pohľad. Podľa Frankfurter Allgemeine Zeitung pretláča vo vláde zvýšenie minimálnej mzdy pre budúci rok na dvanásť eur za hodinu. Podľa doterajších plánov mala byť nemecká minimálna mzda z terajších 9,35 eura zvyšovaná do roka 2022 v štyroch krokoch na 10,45 eura. V súčasnosti mzdu pod úroveň dvanásť eur dostáva asi štvrtina zamestnancov v Nemecku. Brutto priemerná mzda v Nemecku je rôzna podľa oblastí, pre zaujímavosť v Hamburgu je takmer dvadsaťdva eur. Minister Heil zdôvodňuje svoj návrh na zvyšovanie miezd ako nástroj na oživenie ekonomiky cestou zvyšovania nákupnej sily obyvateľstva. Inak povedané, naši ministri presadzujú presne opačný postup, keď chcú oživiť ekonomiku znížením nákupnej sily pri fixovaní nominálnej mzdy za stále stúpajúcej inflácie. Aký bude výsledok, dá sa predpokladať. Stačí sa pozrieť, aký efekt na znížovanie nezamestnanosti malo vybudovanie automobiliek a aké sú mzdy, ktoré sú ochotné vyplácať. Vytvorili sa pracovné miesta pre Ukrajincov, Maďarov, Srbov a ďalšie národy zo slabších ekonomík pri súčasnom odchode našich občanov do zahraničia, resp. ich zaradení sa či zotrvaní medzi uchádzačmi o zamestnanie. Pri voľnom pohybe obyvateľstva dôjde opäť na verše Sama Chalupku z básne Turčín Poničan – a čo mladé zutekalo a čo staré nevládalo.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Farby jednotlivých ideológií sa rôzne miešali v minulosti a miešajú sa aj dnes Nedokončené je horšie ako nezačaté

Zhovárať sa Lukáš PERNÝ – Foto: archív

Výskumne sa orientuje na problematiku dejín slovenskej, českej a slovanskej filozofie. Je autorom kníh a štúdií o filozofii dejín, štúrovcov a Heglovi, osobnostiach prešovského evanjelického kolégia alebo o téme slovanského mesianizmu. Dr. h. c. prof. PhDr. Rudolf DÚPKALA, CSc., je slovenský filozof, pedagóg, bývalý dekan Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity a tiež spoluautor úspešnej knihy Dejiny filozofie, ktorá je dlhoročnou súčasťou podkladov pre vysokoškolských študentov. Jeho dielo a práca, najmä na poli slovenskej filozofie, si rozhodne zaslúžia väčšiu popularizáciu, k čomu majú prispieť aj nasledujúce riadky.

• Pán profesor, patríte medzi vysokoškolských učiteľov a autorov, ktorí sa zaoberajú problematikou Slovanstva, slovanskej i slovenskej filozofie... ako (kedy a kde) sa zrodil tento váš záujem? Ako ste sa dostali k slovenskej filozofii?

Už počas štúdia na žilinskom gymnázii, kde som bol zaradený do tzv. „humanitnej triedy“ (v nej som povinne maturoval aj z dejepisu), sformoval sa u mňa záujem o históriu a tu som sa po prvýkrát stretol aj s problematikou Slovanstva a s iniciatívami štúrovcov. Boli to však len prvé dotyky s problematikou, ktorá sa až neskôr – po štúdiu filozofie na Filozofickej fakulte v Prešove – stala hlavnou náplňou mojej pedagogickej i vedeckovýskumnej činnosti na tejto fakulte. Tu som ako mladý asistent už pred rokom 1989 postupne prebral prednášky aj semináre z predmetu Dejiny filozofie v Čechách a na Slovensku a tak som sa dostal nielen k slovenskej filozofii, ale jej prostredníctvom aj k téme Slovanstva. Vo výučbe tohto predmetu som vtedy využíval najmä práce J. Bodnára, T. Münza a E. Városovovej. Vplyv týchto autorov sa prejavil aj na zameraní môjho habilitačného spisu, ktorý vyšiel knižne pod názvom Štúrovci a Hegel.

Riadim sa zásadou, že nedokončené je horšie ako nezačaté, a tak už niekedy na prahu nového tisícročia som pociťoval potrebu zavrieť svoj vtedajší výskum slovenskej filozofie nejakým väčším dielom. Tým sa stala monografia pod názvom Reflexie európskej filozofie na Slovensku.

• Ako by ste charakterizovali slovenskú, respektíve slovanskú filozofiu? Čím sa odlišujú povedzme od nemeckej alebo anglickej filozofie? Aké sú jej špecifické znaky, kultúrne, respektíve hodnotové súvislosti...?

Je to dobrá otázka, lebo aktuálne poznanie tradícií filozofovania je žalostne povrchné, ba niekedy až hrozivo diletantské. A to aj v našom akademickom prostredí. Hovorím to z vlastnej skúsenosti, ktorú som nadobudol počas vyše tridsaťročného pôsobenia na slovenských vysokých školách. Niekde sa stala chyba. Obrázne povedané, slovenská filozofia má „smolu“! Nepoznáme ju (dobré), a preto ju alebo podceňujeme, alebo preceňujeme. Prítom je jasné, že vyššia znalosť dejín duchovnej kultúry národa predpokladá aj vyššiu znalosť dejín jeho filozofického myslenia. Ak sa sústreďame na slovenskú filozofiu, je potrebné rozlišovať medzi dejinami filozofovania na Slovensku a dejinami slovenskej filozofie. Je jasné, že obsah i rozsah dejín filozofovania na Slovensku je nepomerne širší než obsah dejín slovenskej filozofie. Tie prvé dejiny zahŕňajú aj filozofovanie, resp. filozofické myslenie rozvíjané v takých podobách kultúrnej tvorby, aké predstavovala dobová literatúra (vrátane poézie), dobová žurnalistika (novinové články), dobová kresťanská exegetika (náboženské kázne, výklady, komentáre)... atď. Navyše dejiny filozofovania na Slovensku zahŕňajú aj filozofovanie v latinskom, staročeskom, maďarskom a nemeckom jazyku. S prihliadnutím na túto skutočnosť zastávam názor, že o slovenskej filozofii – ako o filozofii písanej po slovensky – možno hovoriť až od polovice 19. storočia, a to vďaka filozofickej iniciatíve štúrovcov. S pojmom „slovenská filozofia“ sa expressis verbis stretávame prvý raz pravdepodobne až (či už?) v tvorbe J. M. Hurbana, ktorý

tento pojem použil ako redaktor Slovenských pohľadov v roku 1847. Ak máme charakterizovať slovenskú filozofiu a vymedziť jej špecifikum, môžeme konštatovať, že slovenská filozofia mala od polovice 19. do konca 20. storočia prevažne receptívny charakter. To však neznamená, že bola vo vzťahu k dobovej západoeurópskej filozofii len nekriticky a netvorivo epigónska, že nebola schopná vydať sa aj „cestou“ vlastného rozvoja, aj keď to bola spravidla „cesta trnistá“, o ktorej by mohli hovoriť najmä predstavitelia filozofického disentu pôsobiaceho na Slovensku v čase tzv. „normalizácie“, t. j. po augustových udalostiach v roku 1968, resp. po vydaní Charty 77.

A čím sa slovenská filozofia odlišuje napríklad od filozofie nemeckej, anglickej a pod. Vychádzam z predpokladu, že filozofia napriek svojim prívlastkom typu slovenská, poľská, ruská, nemecká, anglická... atď. má v našom európskom kultúrnom a civilizačnom okruhu svoj spoločný historický pôvod v starovekom Grécku. Inak povedané, filozofia ako produkt špecifickej duchovnej mohúcnosti a aktivity človeka (filozofia ako najvlastnejší výkon a výtvor človeka) je svojho druhu len jedna. V dôsledku svojho historického vývinu, ako aj historických premien duchovnej kultúry, v lone ktorej sa hodnotovo udomácnila a rozvíjala, však postupne nadobudla nielen rôzne podoby sebareprezentácie, ale tiež rôzne ideové zameranie, rôznu vnútornú štruktúru a vôbec... rôzny charakter. Je jasné, že na tomto procese sa podieľali tiež viaceré zložky konkrétnej „národnej kultúry“, osobitne tie, ktoré sú späté s jazykom národa, v dôsledku čoho získala aj filozofia svoje akoby „národné“, označenie – slovenská, ruská, nemecká, anglická... atď. Nazdávam sa, že medzi špecifické znaky slovenskej i slovanskej filozofie možno zaradiť jej antisystémový charakter, jej prevažne sociálne, antropologické a religiózne zameranie, jej zmysel pre étos, fides a ideu mesianizmu, jej „nefilozofické“ formy prezentácie, jej ideovú spätosť s programom národného obrodovania... atď. Ani slovenská a ani slovanská filozofia pritom nikdy nemali taký vyhranený „akademický charakter“, ako napríklad nemecká filozofia. Nikdy sa neangažovali v oblasti scientizmu a metodológie vied tak ako trebárs anglická filozofia, a takto by sme v porovnávaní mohli pokračovať aj ďalej.

• Vrátim sa ešte aspoň na chvíľu k téme „Slovanstva“, ktorá je dnes azda ešte „nejasnejšia“ a zároveň „kontroverzejšia“ než bola v čase svojho objavenia. Ako bola táto téma prezentovaná v slovenskej filozofii a ako fenomén Slovanstva

vnímate vy osobne v našej histórii?

Téma Slovanstva bola na Slovensku premyšľaná už v 17. a 18. storočí. Zaslúžili sa o to J. Jakobeus, J. B. Magin, D. Sinapius-Horčička a ďalší. Slovanstvo pre týchto vzdelancov predstavovalo bližšie neurčené „etnické spoločenstvo“, ktorého pôvod sa spravidla odvodzovalo od veľkomoravskej, resp. cyrilo-metodskej tradície. Pripomínam, že s touto tradíciou sa spája aj prvá „definícia“ filozofie v jazyku Slovanov, ktorá uzrela svetlo sveta v druhej

polovici 9. storočia, konkrétne vo veľkomoravskej legende Život Konštantína-Cyrila. (Bolo by zaujímavé vedieť, kedy sa nejaká „definícia“ filozofie po prvýkrát objavila v nemčine, resp. v angličtine). Záujem o tému Slovanstva kulminoval na Slovensku v polovici 19. storočia. Osobitný význam nadobudol v tvorbe P. J. Šafárika, J. Kollára, L. Štúra a ďalších národovcov. V tomto období sa sformovali aj tri základné chápania Slovanstva. Jedno možno označiť ako historiograficko-filozofické, druhé ako literárno-filozofické a tretie ako politicko-emancipačné. Ak to vyjadrím zjednodušene: prvé chápanie Slovanstva prevláda u P. J. Šafárika, druhé u J. Kollára a tretie v Štúrovom spise Slovanstvo a svet budúcnosti. Všetky tri sa v rôznej miere inšpirovali filozofiou Herdera a Hegla, tvorbou poľských mesianistov a ruských slavjanofilov.

• Najväčšie diskusie vyvolávalo už v minulosti – a vyvoláva aj dnes – chápanie Slovanstva obsiahnuté v Štúrovom spise Slovanstvo a svet budúcnosti...

Stanovisko k danej problematike som vyjadril aspoň v troch knihách z oblasti slovenskej a slovanskej filozofie, preto načrtnem len jeho základné kontúry. Vychádzam z presvedčenia, že Štúr sa aj v uvedenom spise filozoficky prejavil a predstavil ako hegeliján. Uplatňuje a aplikuje tu najmä Hegelove názory na štát. Rovnako ako Hegel sa aj on nazdáva, že predpokladom každého ľudsky primeraného usporiadania spoločnosti je existencia štátu a že „vo svetových dejinách môže byť reč len o tých národoch, ktoré tvoria štát“. Keďže Rusko malo vo vtedajšom „slovanskom svete“ štátny princíp najrozvinutejší, bolo v uvedenom Štúrovom spise prezentované ako záruka „historickej opodstatnenosti“ pre všetkých Slovanov. Štúrova vízia pripojenia všetkých Slovanov k Rusku teda nemusela byť len výsledkom nenaplnených očakávaní z revolúcie 1848/49 a s tým súvisiacej rezignácie či depresie vyvolanej zložitými podmienkami jeho „domáceho väzenia“ v Modre. A určite nebola len „výplodom jeho horúčkovitej fantázie“, ako to tvrdia niektorí „tiežodborníci“ na túto problematiku. Ja sa nazdávam, že mohla byť aj aktuálnou súčasťou jeho riešenia „slovanskej otázky“ v čase, keď väčšina neslobodných slovanských národov hľadala spôsob svojej národnej a politickej emancipácie.

• Ak dovolíte, obrátime teraz list a spýtam sa Vás ako učiteľa filozofie, ktorý začínal kariéru pred rokom 1989, v čom vidíte rozdiel vo výučbe filozofie pred rokom 1989 a po ňom?

Neviem, či vôbec mám „právo“ odpovedať na túto otázku, a to práve preto, že „chvíľu“ som učil filozofiu aj pred rokom 1989... Apropos, dodnes mi to niektorí moji čitatelia (zväčša anonymní) s „radosťou“ pripomínajú. No, oheň neuhasiš tým, že ho zabališ do papiera, a preto sa pokúsim odpovedať aj na túto otázku. Pred rokom 1989 bola u nás oficiálne iba jedna „vedecká filozofia“ (bola to marxisticko-leninská filozofia) a tá bola oficiálne aplikovaná aj na dobovú slovenskú filozofiu. To však neznamená, že celá (alebo všetka) slovenská filozofia v tomto období (ako to tvrdia niektorí jej „kritici“) predstavovala len tzv. „červené súkno“, že bola len produktom dogmatického (stalinského) marxizmu... Medzi predstaviteľmi vtedajšej slovenskej filozofie boli aj takí, ktorí udržiavali intelektuálny kontakt s dobovou západoeurópskou filozofiou a pričínili sa napríklad aj o realizáciu účtyhodného (historicko-filozofického) projektu vydávania antológií z diel filozofov (za všetkých tu spomeniem aspoň I. Hrušovského, J. Martinku a M. Ziga). V rokoch 1965 až 1977 výber z desiatich zväzkov antológií, ktoré sprístupnili slovenskému čitateľovi nielen často prvé slovenské preklady diel klasikov európskej filozofie, ale tiež výber z tvorby tých autorov, ktorí západoeurópsku filozofiu reprezentovali v 20. storočí. Aj s prihliadnutím na túto skutočnosť sa nazdávam, že uvedené prirôvanie slovenskej filozofie pred rokom 1989 (len) k „červenému súknu“ je rovnakým zjednodušením, ba až dehonestáciou danej problematiky, akým je tvrdenie, že celá (alebo všetka) filozofia počas Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945 predstavovala len tzv. „čierne súkno“. Napokon, stačí si len prelistovať jednotlivé čísla Filozofického zborníka Matice slovenskej z tohto obdobia a budete prekvapení, o čom všetkom sa vtedy na Slovensku filozofovalo. Vonkoncom to nebolo len „filozofovanie“ o ideológii slovenského národného socializmu. Viete, farby jednotlivých ideológií sa rôzne „miešali“ už v minulosti a „miešajú“ sa aj dnes.

Sokratovský daimonion, ktorý by mal byť ako vnútorný hlas, resp. hlas svedomia, prítomný v mysli (v duši) každého človeka, však upozorňuje aj mňa, aby som nezabudol, že i ja som niekedy začínal a dopúšťal sa chýb začiatčovníka, že som bol netreplivý a chcel som poznať pravdu hneď aj bez vynaloženia primeranej intelektuálnej námahy, že som bol dokonca – aspoň „chvíľu“ – presvedčený tiež o tom, že ja už „pravdu poznám“... Jednoducho, že i ja som bol mladický naivný, nerozvážny a nezrelý, že i ja som sa ocitol v „osídľach indoktrinácie“... A všetko toto nešťastie som viac alebo menej premietal aj do môjho (vtedajšieho) vzťahu k filozofii. (Ale po vojne je každý generál...) Našťastie, prišiel rok 1989. Objavili sa nové možnosti vrátane možnosti slobodne si tvoriť zmysel života a napokon slobodne formovať aj svoj osobný vzťah k filozofii. Niet zmysluplného filozofovania tam, kde niet slobodného a kritického myslenia. Filozofia ako dialogická disciplína predpokladá ideovú pluralitu a s ňou koherentnú pluralitu interpretácií. Podmienky na takúto pluralitu sa po roku 1989 začali opätovne vytvárať aj na Slovensku a slovenská filozofia sa tak opäť môže prezentovať ako súčasť európskeho intelektuálneho priestoru. Nemal by to byť pre ňu priestor ani „úplne nový“, ani „úplne neznámy“, a preto mám nádej, že sa v ňom „nestrafí“.

Keď továrnik Kuchynka nechal načisto vychladnúť sklárske pece v Málinci

Úspešné podnikanie sklárskych družstevníkov

Július LOMENČÍK – Foto: archív autora

Už tri desaťročia sa nedávna minulosť hodnotí mimoriadne kriticky. Prejavuje sa to vo všetkých oblastiach. Výrazne sa to ukázalo aj v ekonomike pri zmenách vlastníctva podnikov. Namiesto reálneho prehodnotenia všetkého podnikateľského a tvorivého prevládala honba zmocniť sa z večera do rána privatizačnými manierami všetkých hospodárskych hodnôt, vytvorených predchádzajúcimi generáciami. K tomu sa postupne v politickom riadení štátu presadzoval predaj kľúčových strategických podnikov do rúk zahraničných investorov a zároveň vytváranie priestoru na pôsobenie aj stredných a menších investorov zo zahraničia, čiže na postupné ovládanie slovenskej ekonomiky.

Na začiatku 21. storočia postihol zánik aj sklársku výrobu so sto päťdesiatročnou históriou v novohradskej obci Málince. A to aj napriek tomu, že v uvedenom čase tu pôsobilo množstvo stredoškolsky a vysokoškolsky odborne fundovaných sklárskych odborníkov, veď sklárske remeslo sa tu v mnohých rodinách dedilo z otca na syna s bohatými praktickými skúsenosťami. Samozrejme, vyhasnutie sklárskych pecí s bohatou tradíciou treba vnímať aj v širšom dobovom kontexte.

ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

■ VZOR Z MINULOSTI

Sklárska výroba v Málinci už raz padla na kolena, ale oproti situácii po roku 1989 vtedajší robotníci nezostali ľahostajní. Naopak, zozbierali všetky svoje schopnosti a najmä skúsenosti získané pomyselnou „človečenskou štafetou“ od svojich predkov a rozhodli sa využiť družstevnú formu podnikania. Na túto formu podnikania sa úplne zabudlo v priebehu deväťdesiatich rokov 20. storočia, pričom zakladateľom družstevníctva bol Slovák Samuel Jurkovič v 19. storočí.

V čase hospodárskej krízy na začiatku tridsiatich rokov 20. storočia málinskí podnikatelia sa rozhodli opustiť svoju sklárňu a presťahovali sa do Maďarska a Rumunska, kde v sklárskom podnikaní pokračovali. Svoje podnikateľské problémy si teda vyriešili odchodom z vtedajšej Československej republiky, pričom ich nezaujímali osudy sklárskych robotníkov, ktorí prišli o obživu a zostali odkázaní na podporu v nezamestnanosti bez nádeje na prácu a vlastný zárobok.

■ SKLÁRSKE DRUŽSTVO

Po dvoch rokoch živorenia a straty nádeje na znovuoživenie prevádzky rozhodli sa málinskí sklári založiť sklárske robotnícke družstvo. Podľa vypracovaného plánu sa malo vytvoriť družstvo, ktoré si prenajme sklárňu po podnikateľovi Kuchynkovi. S prácou sa malo začať prvého januára 1933. Prípravný výbor poslal vypracovaný plán úradom na schválenie. Odborníci síce uznali realnosť predložených výpočtov, ale len na tri mesiace prevádzky. Podľa

Fotografia pôvodnej fabriky v Málinci

Sklárski družstevníci už fabriku raz zachránili v roku 1933. Výroba sa napokon skončila po 150 rokoch začiatkom 21. storočia po privatizácii.

ich názoru životaschopný podnik potreboval vstupný kapitál skoro dva milióny vtedajších korún československých. Prvý pokus o zmenu tak stroskotal.

Niektorí sklári sa nedali odradiť a proti vôli úradov a bez posudkov odborníkov, bez akýchkoľvek finančných prostriedkov a bez účasti podnikateľov sa rozhodli aj tak uvedené družstvo založiť. V prenajatom stupniku, čo bol mlyn na drvenie kremeňa, ktorý nepracoval, si podľa vlastných predstáv a skúseností vybudovali začiatkom leta 1933 malú taviacu pec. Na Notársky úrad v Málinci oznámili nasledovne: „Túto pec sme si vystavili a dňom 7. júna bežného roka ju mienime predbežne na skúšobnú dobu štrnásť dní pustiť do prevádzky.“

■ JEDENÁSTI ODVÁŽNI

Potom sa nikoho už nič nepýtali a jedenásti sklári začali s výrobou. Keďže nemali financie na zakúpenie surovín, na prvé tavby použili suroviny pozbierané okolo sklárne a sklenené črepy. Po viacerých pokusoch úspešne utavili čiru sklovinu a začali vyrábať fľaše, mliečniky, poháre na uhorky, kalamáre, cukorničky. Ženy výrobky balili do slamy a vo vreciach a košoch ich rozvážali na bicykloch po okolitých dedinách a mestách. Po rozšírení výroby pribrali za člena družstva miestneho povozníka.

Prvú oficiálnu objednávku toto „malé družstvo“ dostalo od Štátnej školy v Málinci na šesťdesiat kalamárov. Postupne sortiment výrobkov rozšírili o cylindre na lampy, džbány,

vázy, kalíšky a začali taviť aj farebnú sklovinu. Peniaze získané za odpredané výrobky používali najmä na nákup surovín a paliva. Mzdy vyplácali len z toho, čo zostalo, pričom počas existencie tohto „malého družstva“ nemali nijaký úver. Zaujímavosťou tiež bolo, že táto malá sklárňu bola oproti vtedajším sklárňam primitívna, no z technologického hľadiska zaujímavá využitím spôsobu sklárskej výroby zo 17. a 18. storočia na Slovensku.

■ PODNIETILI ĎALŠÍCH

Tento pokus niektorých sklárov podnikli aj ďalší nezamestnaní k iniciatíve obnoviť výrobu, a tak na jar 1934 si založili Sklárske výrobné a predajné družstvo, s. r. o., v Málinci. Zvolení traja členovia správy družstva vykonávali funkcie čestne bez nároku na finančnú odmenu, pritom si plnili svoje pracovné povinnosti ako robotníci. Bol zvolený aj dozorný výbor na každomesačnú kontrolu účtovných dokladov. Pred spustením prevádzky museli podstúpiť mnoho ťažkostí. Základný problém bol v nedostatku peňazí (uvedomovali si, že potrebujú vstupný kapitál takmer dva milióny korún), preto požiadali o štátnu podporu. Pravdaže, nedostali ju. Na základný kapitál sa preto rozhodli poskladať vo forme podielov (jeden podiel mal hodnotu 100 Kč). Hodnota podielov na začiatku bola sedemdesiat korún a použili ich na nákup základných sklárskych surovín. Robotníci svojpomocne a bez nároku na mzdu si opravili budovu sklárne a prvého októbra 1934 začala veľká

družstevná sklárňu pracovať. V ďalšom roku sa k veľkému družstvu pridali aj robotníci z malej sklárne a postupne pribúdali noví sklári a pomocní pracujúci. Podmienkou vstupu do družstva bolo zloženie členských podielov. Sortiment výrobkov rozširovali podľa dopytu zákazníkov. Neustále zlepšujúce sa výsledky vo výrobe a odbyte sa prejavili na zveladení celkového kapitálu, keď z pôvodných sedemdesiat tisíc družstvo v roku 1939 už malo naporúdzí päť miliónov korún.

■ PRAKTIKY KONKURENCIE

Úspešné podnikanie málinských sklárov nebolo po vôli sklárskemu kartelu DUTA (súkromná predajná organizácia pre duté sklo, ktorej prináležalo dvadsaťtri veľkých sklárskych firiem). DUTA podnikala kroky na vstup družstva do kartelu. V opačnom prípade bola rozhodnutá družstvo zničiť. Najskôr funkcionárov a členov družstva zastrážovali a potom sa usilovali vedenie družstva skorumpovať (za zastavenie výroby ponúkli predstavenstvu tristo tisíc Kč). Po neúspešných pokusoch (robotníci ich dokonca viackrát zo závodu vyhnali) sa rozhodli málinské sklárske družstvo zničiť ekonomicky, čo sa opäť nepodarilo.

Po šiestich rokoch trvania si družstvo zakúpilo bývalú sklárňu na tabulové sklo v Novej Bani a zároveň aj pozemky, kde plánovali rozšírenie tejto sklárne. Prioritou bol aj sociálny program, napríklad bolo postavených dvanásť bytov. Po skončení druhej svetovej vojny družstvo v Málinci i v Novej Bani úspešne

prosperovali. Postupne sa rozvíjal obchod, najmä na Balkán. Prebiehala obnova zastaraných výrobných fondov. Bola uskutočnená oprava a modernizácia veľkoskladov v Bratislave, otvorený nový obchod v Lučenci. Obnovovali a rozširovali sa objekty sklárne v Novej Bani. Materský závod Málince plánovali obnoviť a zrekonštruovať z takmer dvadsaťmiliónových úspor. V takýchto podnikateľských plánoch zastihli sklárske družstvá februárové udalosti roka 1948.

■ USPELI V KONKURENCII

Stručný prierez históriou sklárskeho družstva v Málinci (1933 – 1948) predstavuje jednoznačný signál aj pre súčasnosť, že družstevné podnikanie má svoje opodstatnenie. Vtedajší robotníci (mali skončenú „len“ ľudovú školu ešte z čias Rakúsko-Uhorska) preukázali, že boli schopní vyriešiť problém nezamestnanosti a vytvoriť si aktívny podnikateľský plán aj bez účasti podnikateľov. Okrem vyriešenia všetkých technických a právnych problémov, ktoré sa družstvu stavali do cesty, robotníci dali svojmu podnikaniu taký sociálno-ekonomický spôsob riadenia, že aj v najhorších krízových rokoch vedeli družstvo udržať, a to aj napriek neprajnosti úradov a silnej konkurencii sklárskych monopolov. Za niekoľko rokov svojej činnosti v absolútne nepriaznivých podmienkach (bez mobilov, faxov, notebookov, eurofondov, drahých limuzín, rôznych školení a pod.) zveladili začiatočnú takmer nulový majetok na prosperujúcu firmu v oblasti sklárskeho priemyslu. Najdôležitejšie bolo, že si týmto tvorivým počínom zabezpečili prácu a obživu pre svoje rodiny. A to bez čí len pomyslenia, že ich má zachraňovať zahraničný investor. Za pomoci toho obyčajného „zdravého sedliackeho rozumu“ vyrábali viac, lepšie, lacnejšie a kvalitnejšie ako sklárne vedené a riadené pánni podnikateľmi a v tvrdom konkurenčnom boji boli úspešní. Preukázali, že nie sú len „pracovnou silou“, ale ako plnoprávni vlastníci vedú kvalifikovane, aktívne a efektívne riadiť. Na rozdiel od súčasných, v mnohom zbytočne finančne premrhaných „projektov“, na riešenie problémov nezamestnanosti zamerali sa na prakticky vytvorený ekonomický projekt využitím svojich schopností a skúseností.

Úspešné družstevné podnikanie málinských sklárov je vhodným príkladom odkazu tak morálneho – nedať sa „kúpiť“ a „podplatiť“, a odborného – využitie družstevnej formy podnikania, našich predkov, aby sa pri dnešných riešeniach na prekonávanie krízy nevyužívali najmä politicky motivované pseudorišenia, ale kontinuálne rozvíjali všetky tvorivé počiny aj z minulosti.

Edita GROSMANOVÁ bola posledná pamätníčka z popradského transportu do Auschwitzu

Zlo, ktoré nemožno nijako zmerať...

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

V piatok 31. júla vo veku deväťdesiatšesť rokov v kanadskom Toronte zomrela Edita GROSMANOVÁ, rodená Friedmanová. Informovalo o tom združenie Post Belium s odvolaním sa na syna Georga Grosmana...

MEMORIÁL

Rodáčku z Humenného ako osemnásťročnú 25. marca 1942 spolu so sestrou Leou a s tisíckou mladých dievčat deportovali do koncentračného tábora Auschwitz. Z popradského transportu sa domov po troch rokoch v koncentráku vrátilo iba dvadsať žien.

Edita GROSMANOVÁ a Pavol MEŠŤAN pred pamätnou tabuľou v Humennom venovanou Ladislavovi Grosmanovi

Po vojne Edita Grosmanová vyštudovala odbor biológie na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Celý život pracovala v zdravotníckych a vo výskumných ústavoch v Prahe, Izraeli a Kanade. Spolu s manželom a so synom Jiřim v roku 1968 emigrovali do Izraela. Posledné roky prežila v kanadskom Toronte.

Prvýkrát sme sa stretli v Humennom, kde po prijatí na mestskom úrade sa spolu s prof. Pavlom Mešťanom, riaditeľom SNM – Múzea židovskej kultúry, zúčastnila na slávnostnom odhalení pamätnej tabule na budove Mestského kultúrneho strediska venovanej Ladislavovi Grosmanovi s týmto textom: „V meste Humenné sa narodil Ladislav Grosman *4. 2. 1921 – †25. 1. 1981. Spisovateľ, scenárista a dramaturg, autor novely Obchod na korze, ktorej

filmový prepis bol v roku 1966 ocenený Oscarom. Česť jeho pamiatke.“

O svojom manželovi a jeho vzťahu k rodisku nám povedala: „Aj keď bol kdekoľvek, bol vlastne v Humennom. Často som ho pristihla, že plakal, keď písal. Bol mu ťažko za tým, čo bolo. Viete, nie fyzicky, ale inak nútene odišiel z Humenného. Ale v duši ho nikdy neopustil. Vždy bol a navždy ostal Humenčanom...“

Druhýkrát sme sa stretli v Poprade, kam prišla pri príležitosti smutného sedemdesiateho piateho výročia začiatku hromadných deportácií do koncentračného tábora v Auschwitzu. Ako vtedy povedala: „Som presvedčená, že som zostala nažive, aby som rozprávala o pekle v koncentračnom tábore. Slúbila som sebe i svetu, že kým mi bude fungovať rozum, budem o tom roz-

Edita GROSMANOVÁ v Poprade na mieste, kde ich v roku 1942 zhromaždili pred transportom do Auschwitzu, odpovedá na otázky novinárov.

právať. Bola som tam, videla a prežila. Rozmery všetkého zla, čo sa tam dialo, sú také veľké, že na to neexistuje žiaden meter.“

Kto bol kto zo známych matičiarov v Slovenskom národnom povstaní

Kresťanskí humanisti Juraj Janoška a Anton Prídavok

Lukáš KRAJČÍR, Slovenský historický ústav Matice slovenskej

Zapojiť sa do Slovenského národného povstania bolo pre mnohých matičiarov a zároveň intelektuálov dôležitou morálnou povinnosťou. Odkiaľ sa vzala? Moderná kresťanská etika je založená na siedmich kľúčových princípoch: obozretnosti, spravodlivosti, zmierlivosti, odvahe, viere, nádeji a pomoci. V týchto súradniciach nepochybne konali dvaja hlboko veriaci kresťania – evanjelik Juraj Janoška (1882 – 1945) a katolík Anton Prídavok (1904 – 1945), ktorí podobne ako Jozef Bučko a Viliam Paulíny boli matičiarimi, povstalcami a obeťami nacistickej brutality a náročných existenčných podmienok v čase skrývania v slovenských horách.

V rodine Janoškovcov patrila cirkevný a matičný priestor medzi dôležité roviny ich verejného angažovania. Bezprostredne po československom prevrate zakladal otec, neskorší evanjelický biskup Jur Janoška, viaceré miestne odbory, a dokonca pôsobil vo funkcii predsedu Matice slovenskej. Syn Juraj sa angažoval ako člen Miestneho odboru MS v Trnave, ktorého bol v rokoch 1925 – 1937 podpredsedom. Stal sa aj zakladajúcim členom MS, čo len dokazuje jeho pozitívny vzťah k matičnému hnutiu. V evanjelickej cirkvi nasledoval svojho otca, a preto pôsobil ako zborový dozorca vo viacerých cirkevných zboroch; bol novohradský senior, a dokonca aj generálny presbyter cirkvi.

■ V RODINNEJ TRADÍCI

Juraj Janoška svoje kultúrno-spoločenské matičné pôsobenie vedel integrovane spájať so širším verejným angažovaním, keďže po vzniku Československa bol členom župného výboru SNR v Liptovskom Mikuláši, na pôde ktorého a v jeho mene vydával noviny Tatranský sokol. Pôsobil tiež ako advokát: v rokoch 1910 – 1918 v Trenčíne a v rokoch 1918 – 1919 v Liptovskom Mikuláši.

Medzi rokmi 1920 – 1922 bol navyše novohradským županom v neľahkom období očakávania zrušenia historických žúp vrátane novohradskej. Počas výkonu funkcie sa musel boriť s mnohými problémami. Župa bola odrezaná od predvojnových hospodárskych odbytísk, zápasila s vysokou nezamestnanosťou a prežívajúcim uhorským vlastenectvom, dobovo nazývaným maďarstvom. Z pozície krízového manažéra zvládol svoje povolanie, keďže nedošlo k vážnym spoločenským pnutiam, ktoré by na tamojšom území naštrbovali československú integritu.

Anton PRÍDAVOK

Popri notárskej práci upriamil pozornosť na stranickú politiku. Angažoval sa v poprevratovej Slovenskej národnej strane, v rokoch 1925 – 1929 bol aj jej predseda. Patril k okruhu národnárskych politikov, ktorí striktnie odmietali spoluprácu s ľudákmi pre ich krajne pravicové a príkre klerikálne tendencie. O týchto a mnohých iných témach písal úvodníky do Národných novín. Už v dvadsiatych rokoch rezonoval ako intelektuál, ktorému hodnoty demokracie nie sú len prázdny slovom, ale dôležitou súčasťou stranicko-politických koncepcií. V tridsiatych rokoch to dotiahol do celoslovenskej politiky ako poslanec Slovenskej krajiny.

Tak ako mnoho slovenských verejných činiteľov aj Janoška v roku 1938 verejne vyzýval spoločnosť na obranu Československa pred nacizmom. Po vzniku Slovenskej republiky sice

Juraj JANOŠKA

pôsobil ako obvodný notár v Mýtnej, no s nevládou sledoval obmedzovanie občianskych práv, autokratické vládnutie a výbojný klerikalizmus, dobre mu známy z predchádzajúceho obdobia. V roku 1941 bol za svoje presvedčenia väznený v Ilave.

Takéto poníženie ho nepodlomilo a po prepustení sa zapojil do občianskeho odboja. Vydával ilegálny časopis Hlas národa a po vypuknutí SNP sa stal predsedom okresného Revolučného národného výboru v Lovinobani. Po potlačení povstania si uvedomoval, že bude istotne v hľadáčku nacistických okupantov a domácich prisluhovačov, a preto utiekol spolu s partizánmi do hôr. Mrazivé počasie, nedostatok jedla a neustály strach z nepriateľa podlomili jeho zdravie. Ťažko ochorel a zomrel 23. apríla 1945.

O výraznom záujmovom trojuhol-

niku matičných, náboženských a politických – povstaleckých aktivít možno hovoriť aj v prípade Antona Prídavka. Básnik, publicista, organizátor a hlásateľ rozhlasového vysielania na Slovensku, ale aj činorodý matičiar a vôbec kultúrno-osvetový pracovník.

■ PERZEKOVANÝ POET

Prídavok zasiahol do matičných aktivít práve na východnom Slovensku, keďže sa stal členom Miestneho odboru MS v Košiciach a od roka 1933 dokonca aj členom výboru tohto odboru. Vďaka tomu dokázal výraznejšie zasahovať do smerovania a aktivít miestnych matičiarov. Ako činorodý poet si uvedomoval význam literatúry pre širšiu spoločnosť, a preto aj založil Miestny literárny odbor v Košiciach.

Vyšťudovaným povolaním bol pedagóg. Krátko po vzniku Československa boli učiteľia potrební ako soľ, čo dvojnásobne platilo o slovenských. Po ukončení štúdia v roku 1922 krátko učil v Nových Zámkoch, v prostredí s majoritným zastúpením maďarskej komunity. Jeho život bol však úzko spojený najmä s východným Slovenskom. V roku 1923 sa presťahoval do Košíc, v ktorých nielen učil, ale stal sa dôležitou súčasťou tamojšieho kultúrno-spoločenského života až do jesene 1938.

■ V REDAKTORSKOM ÚVÄZKU

Okrem pedagogického pôsobenia sa angažoval aj v košických štruktúrach kultúrno-osvetového spolku Slovenská liga na Slovensku. Založil jeho literárno-dramatické oddelenie, ktorého bol v rokoch 1927 – 1932 prvým a neskôr oblastným tajomníkom. V rokoch 1932 – 1938 bol tajomníkom a redaktorom československého rozhlasu v Košiciach, prispieval do rešpektovaných novin Slo-

venský východ a istý čas redigoval aj časopis Slovenská reč.

Zlomovým bodom v jeho živote bola Mnichovská dohoda a najmä Viedenská arbitráž, ktorá rozhodla o odstúpení Košíc južnému susedovi. Prídavok to ťažko niesol, veď na východoslovenskú metropolu bol po celé roky úzko naviazaný. Svoju skepsu, strach a obavy vystíhol vo svojich dielach. Básne Jeseň 1938, 2. 11. 1938, Nad mapou zo zbierky Do videnia veľmi vhodne zapadajú do mozaiky spoločenskej lyriky, viažucej sa na toto pohnuté obdobie slovenských dejín. Sú prejavom úprimnej viery v kresťansko-humanistické hodnoty, ako sú láska, odpustenie, oddanosť, solidarita, a pretkané prosbami Boha a patrónku svätú Alžbetu o pomoc v nastupujúcich náročných časoch. Metaforicky volal po vzkriesení Európy a ochrane apoštolského kríža, ale aj vystríhal pred diablom v básni Anička zo zbierky Válaška a dukáty.

Neupadol však do beznádeje a svoje bohaté pracovné skúsenosti preniesol do Prešova. Mal veľký podiel na spustení rozhlasového vysielania v Prešove 12. novembra 1938, ktoré následne aj viedol. Popritom sa venoval svojim záľubám v písaní divadelných scénok a hier či dramatizácii diel iných autorov.

■ V SLOBODNOM VYSIELAČI

V prvých dňoch po vypuknutí SNP odišiel do Banskej Bystrice, aby mohol realizovať slobodné vysielanie. Z Prešova premiestnil technické zariadenia a rozhlasový archív, za čo bol zbavený funkcie riaditeľa. Po potlačení SNP bol v januári 1945 zadržaný nacistickými bezpečnostnými orgánmi. Ako zástanca slobody médií skúsil, čo mnohí účastníci protifašistického odboja – väznenie, vypočúvanie, mučenie a z toho všetkého i podlomenie fyzického a psychického stavu.

Po oslobodení bol v starostlivosti lekárov, ale jeho zdravie nebolo uspokojivé.

„Drahá Mánička moja! Okolo 7. začal som kašľať, hlien dnes je značne krvavý... Už sa len netráp. Drž sa statočne, všetko bude dobre. Bozk. Váš Tono,“ napísal v liste z 11. mája 1945. Nasledujúci deň, len štyri dni po konci druhej svetovej vojny v Európe, zomrel na následky týchto útrap. Jeho poslanstvo je však večne živé: kresťanský humanizmus je dôležitým pilierom slobody a demokracie v našej spoločnosti.

Slovenské národné povstanie zabezpečovali aj v ňom bojovali viacerí matičiari

Povstalecký minister financií Viliam Paulíny

Lukáš KRAJČÍR, Slovenský historický ústav Matice slovenskej

V tomto roku sme si pripomínali sedemdesiate piate výročie ukončenia druhej svetovej vojny. Bolo vhodnou príležitosťou poukázať na odbojárov, povstalcov matičiarov, ktorí sa stali obeťami nacistickej surovosti, pobytov vo väzniciach a v koncentračných táborech, ale aj krutých podmienok skrývania v mrazivých horách. Boli a dodnes sú jasným dôkazom, že aj ako členovia a funkcionári Matice slovenskej si zachovali chrabrovú kosť, neohli sa pred nacistickým a domácim kolaborantským režimom a verní svojim kresťanským a humanistickým zásadám sa aktívne podieľali na organizovaní Slovenského národného povstania, jedinečnom pokuse oslobodenia a obnovenia demokratizačných procesov v slovenskej spoločnosti.

Jedným z nich bol aj Viliam Paulíny (1877 – 1945), ktorý v otázke financovania Slovenského národného povstania úzko spolupracoval s Imrichom Karvašom, niekdajším kolegom a guvernérom Národnej banky Slovenska. Je aj eklatantným príkladom intelektuála, ktorý napriek pravicovému ekonomicko-liberálnym princípom ostal až do konca života nekomunistickým, a pritom občiansko-demokratickým verejným činiteľom.

■ BANKÁR SPOD URPIŇA

Viliam Paulíny si uvedomoval kultúrny a výchovno-vzdelávací význam matičného hnutia, a preto neprekvapí jeho výrazne funkcionárske a členské miesto v Matici slovenskej. Bol radovým, a dokonca aj výborovým členom MO MS v Banskej Bystrici v rokoch 1922 – 1931 a 1937 – 1939, ale aj predsedom MO MS v Banskej Bystrici v rokoch 1931 – 1937. Zastával však aj funkcie v matičnom ústredí, keďže bol evidovaný ako člen Účtovného výboru MS v rokoch 1923 – 1935 a od roka 1932 aj ako člen dozor-

ného povereníctva MS. Navyše ako zakladajúci člen MS potvrdil svoj pozitívny prístup k matičnému hnutiu.

Vo verejnom živote sa venoval mnohým povolaniam a záľubám. Z bohatej plejady treba spomenúť jeho miesto vo finančnom sektore, keď už od roka 1898 pôsobil ako bankový úradník v Turčianskom Svätom Martine. Od roka 1920 sa jeho meno výrazne zapísalo do dejín slovenského bankovníctva, keďže založil a riadil Národnú banku v Banskej Bystrici a od roka 1923 pôsobil aj vo funkcii predsedu správnej rady.

I keď podľa názvu pripomínala Slovenskú národnú banku, v skutočnosti išlo o regionálny peňažný ústav na strednom Pohroní, ktorý svojimi aktivitami zasahoval do celoslovenských finančných operácií. Okrem toho bol Paulíny aj členom predsedníctva Národohospodárskej župy stredoslovenskej – orgánu, ktorý v časoch Veľkej hospodárskej krízy sa pokúšal znížiť jej vážne dosahy na ekonomickú situáciu v spoločnosti.

Nezmažateľné miesto má Paulíny

aj v dejinách slovenskej politiky, keďže sa angažoval v predrevratovej i poprevratovej Slovenskej národnej strane, bol martinským deklarantom, členom župného výboru SNR vo Zvolene, poslancom pražského Revolučného národného zhromaždenia a členom viacerých jeho výborov.

■ CELOŠTÁTNY POLITIK

V dvadsiatych rokoch sa angažoval aj v Československej národnej demokracii a v Republikánskej strane poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu, za ktoré neúspešne kandidoval do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia. Angažoval sa však aj v komunálnej politike, keďže bol poslancom zastupiteľstva Slovenskej krajiny a krátko v roku 1938 aj starostom Banskej Bystrice. Nemožno zabúdať na jeho rozsiahle redaktorské a publicistické aktivity. Redigoval Slovenského peňažníka a Hronské noviny, prispieval aj do Národných novin a príležitostne i do ďalších regio-

nálnych a celospoločenských periodík. Poznať Paulínyho život nemožno bez silného evanjelického a cirkevného rozmeru, ktorý zasahoval do mnohých oblastí jeho politického a hospodárskeho angažovania.

■ CIRKEVNÁ ANGAŽOVANOSŤ

Pôsobil ako účtovný referent presbytéria Západného dištriktu ECAV, svetový predseda dištriktuálnej podporovne, pred prevratom aj ako zborový dozorca v obci Senné, po prevrate v Očovej, Dobrej Nive, Banskej Bystrici a vo Zvolene aj ako seniorálny dozorca. Najmä posledné dve cirkevné účinkovania boli integrálne prepojené s jeho politickým angažovaním v miestnom výbore SNR, keďže v priestoroch cirkevného zboru sa prechovávali zbrane pre Slovenské národné gardy z roka 1918 a počas SNP bol zvolenský seniorát miestom debát zaangažovaných povstalcov. Paulíny navyše pochopil, že zdravý duch môže žiť len v zdravom tele, a preto jeho meno je úzko spojené aj so sokolským hnutím

na Slovensku. Bol starostom sokolskej pohronskej župy Detvan, organizátorom mnohých turistických podujatí a vychádzok do prírody bohatého banskobystrického kraja.

■ POVSTALECKÝ ČINITEĽ

Bolo pochopiteľné, že aj on sa zapojil do Slovenského národného povstania, keď už v apríli 1938 jasne prehlásil, že „autoritatívny režim Hlinkovej ľudovej strany odkopnutím Čechov a československej idey vŕhá národ do náručia Hitlera“. Preto aj patril k agilným a čelným predstaviteľom nekomunistickej zložky odboja. Bol členom Revolučného národného výboru v Banskej Bystrici ako provizórneho komunálneho politického orgánu, ale aj členom Slovenskej národnej rady, zákonodarného orgánu na povstaleckom území, a povereníkom, teda povstaleckým ministrom financií.

Po potlačení SNP utiekol sa skrývať do okolitých hôr, ale jeho vyšší vek s náročnými podmienkami na samotné prežitie ho donútili vrátiť sa do Banskej Bystrice. Vzápätí ho zadržali nemecké orgány, väznili ho a vypočúvali a 26. decembra 1944 zavliekli do Nemeckej ríše, kde za neznámych okolností zomrel.

Tieto sondy do života Viliama Paulínyho sú len základným vstupom do zložitej problematiky života a diela tohto verejného činiteľa. Jeho mnohostranné pôsobenie by si istotne zasluhovalo systematický výskum faktov a jeho postojov, roztrúsených v mnohých archivovaných dokumentoch a publikovaných článkoch, ktoré po analýze by plasticky reprodukovali postavu Paulínyho.

Marián KLENKO: Politika bez moci; Skutočný obraz reality, Vydavateľstvo MS

Aktuálne odkazy a reakcie pred ďalšou krízou

Lukáš PERNÝ – Foto: archív SNN

V súvislosti s medializovanými pochybnosťami a relativizáciami o zmysle vedeckej činnosti v Matici slovenskej je správny čas na pripomenutie jednej kvalitnej vedeckej práce, ktorú vydal Politologický odbor Matice slovenskej v roku 2017. Ide o knihu *Politika bez moci* erudovaného politológa Mariána Klenka, ktorá je jeho autorským debutom. „To, čo v blízkej budúcnosti čaká ľudskú civilizáciu, nebude dovolenka v štýle all inclusive, ale náročná expedícia do neprebádaných oblastí, ktorú dokáže dôstojne prežiť len vďaka inovatívne organizovanej pomoci a solidarite,“ rámcuje autor.

Marián Klenko začína dejinami emancipácie od uznania politických práv (sloboda slova, tlače, náboženského presvedčenia), ktoré vydobyli liberáli, cez politické práva (volebné práva) až po práva sociálne, ktoré zas vydobyli socialisti a odborári. Zdôrazňuje postupný vývoj nositeľov moci a ich kompetencií od transformácie feudalizmu na kapitalizmus cez Francúzsku revolúciu, vznik sociálneho štátu v Bismarckovom Nemecku, cez studenú vojnu (boj sociálneho štátu a plánovanej ekonomiky) až po súčasnú formu globálneho kapitalizmu, ktorý sa vyznačuje prerastaním ekonomickej sféry do politiky (trh bez demokracie), úpadkom stredných tried a stratou dôvery v politických reprezentantov, ktorí sa stali vazalmi ekonomických záujmov korporácií.

■ VLÁDA KORPORACIÍ

Cez nastolený problém sa autor pýta na samotný zmysel politiky a vecí verejných. Čitateľa prevádza dejinami sociálneho a politického myslenia od Aristotela cez prirodzeno-právne teórie, marxizmus až po hlavných ideológov liberalizmu (Locke, Smith). Autor je kritický tak voči praxi sovietskeho modelu, ktorý zlyhal následkom

neschopnosti konkurovať kapitalizmu v osemdesiatych rokoch, ako aj voči sociálnemu štátu, ktorý vznikol už v 19. storočí len ako reakcia na nebezpečenstvo ľavého radikalizmu, čo dokladuje teóriou Roberta Nisbeta. Teóriu verifikuje aj na príklade oslabenia sociálnych štátov po páde železnej opony (západné sociálne štáty rozkvitli, kým museli v sociálnej sfére konkurovať rovnako úspešným ľudovým demokraciám, ktoré sa popri všetkých nedostatkoch a zlyhaniach vyznačovali zabezpečením širokého spektra sociálnych práv). Rovnako je autor kritický voči Fukuyamovej dogme o víťazstve liberálnej demokracie, proti ktorej postavil teóriu Wallersteina a Samuela Huntingtona.

■ PRECÍZNA ARGUMENTÁCIA

Klenkov vedecký ponor dokazujú citácie a odkazy na celý rad historických (Aristoteles, Hobbes, Machiavelli, Locke, Campanella, Rousseau, Saint-Simon, Comte, Marx, Weber, Smith, Popper), ale aj súčasných mysliteľov (Woodová, Fulcher, Bauman, Fukuyama, Huntington, Žižek, Chomsky, Wallerstein, Fischer, Beck, Albert, Schiewekart, Harvey). Vedeckosť diela spočíva najmä na precízne podlož-

nom zdôvodnení argumentov, uvádzaním štatistik a zohľadnením plurality. Autor uvádza argumenty liberálov (Popper, Fukuyama), socialistov, ako aj konzervatívcov. Zároveň v celom diele nachádzame jeho principiálne humanistické pozície zdôrazňujúce potrebu sociálne spravodlivej spoločnosti. Neopomína ani referencie na česko-

slovenských autorov (Bělohradský, Keller, Hauser, Hohoš, Blaha, Šimečka, Švihlíková, Slačálek, Polák). V jadre knihy reaguje na následky krízy v roku 2008, čo sa v čase pred možnou ďalšou krízou javí opätovne aktuálne. Analyzuje tiež podrobné sociálnu situáciu na Slovensku, teda procesy privatizácie (transformácie), nezamestnanosť, individualizáciu a atomizáciu, pokles pôrodnosti, bytovú otázku (dostupnosť bývania), druhý dôchodkový pilier, odliv mladých ľudí do zahraničia či komercializáciu zdravotníctva. Poukazuje tiež na fenomén večnej flexibilizácie života (potrebu neustálej rekvalifikácie zamestnancov), čo je typický znak hypermodernity. Knihu dopĺňajú štatistiky a čísla, čím autor všetky svoje tvrdenia o sociálnej situácii vedecky verifikuje.

Kniha sa končí dosť depresívne a cítiť z nej silnú nemohúcnosť súčasného stavu v oblasti boja za sociálne práva vo svete neustálej akumulácie a rastúcej nerovnosti. V nadväznosti na teóriu Wallersteina zaraďuje (podobne ako Ľuboš Blaha) Slovensko ku krajinám semiperiférie: „Semiperiféria sa v porovnaní s krajinami jadra svetového systému vyznačuje nízkymi mzdami a vyššou nezamestnanosťou, pomerne slabým sociálnym zabezpečením, dovozom surovín a tovarov, ktoré by v niektorých prípadoch dokázala vyrobiť s využitím vlastných kapacít, ale vzhľadom na dominantné postavenie nadnárodných korporácií sa lokálni producenti nedokážu presadiť v konkurenčnom prostredí.“ (s. 53)

Na základe poznatkov uzatvára, že politici, ale aj médiá sú servilní voči ekonomickým elitám (kolaborácia so sponzormi) a občania nemajú takmer nijakú moc túto situáciu zmeniť. Taktiež kriticky dodáva, že ľavicová politika je

v submisívnom stave a sama nevie na túto situáciu reagovať. Aj keď pozná svoj cieľ, nepozná metódu, ako sa k nemu dopracovať.

Autor tiež reaguje na prehlbujúce sa ekologické problémy. Záverom však vyjadruje humanistické posolstvo o hľadaní spolupráce a zosúladení práva na súkromné vlastníctvo so sociálnymi právami (uvádza napríklad progresívne zdanenie, elimináciu daňových rajov, Tobinova daň), vieru v spoločenský progres. Verí v radikálny obrat, ktorý nastane v štátoch centra.

■ POLITOLOGICKÝ KOMPAS

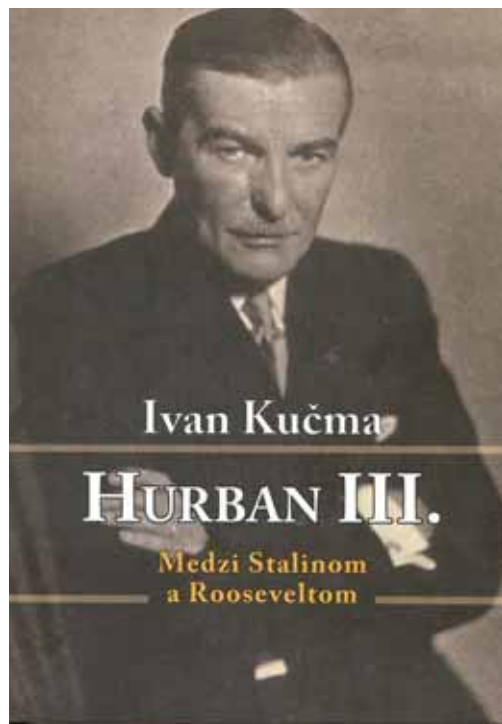
Dielo je natoľko vedecky kvalitné, že môže pokojne slúžiť ako skriptum pre študentov politológie či filozofie. Jan Keller ho uviedol týmto hodnotením: „Kniha sa zaoberá asi najzákladnejším problémom súčasnej doby – otázkou obmedzených možností politickej moci čeliť negatívnym vplyvom ekonomickej globalizácie a procesom, ktoré sú s ňou spojené a čoraz viac pretvárajú nielen ekonomickú, ale i politickú mapu sveta.“

Príliš abstraktný názov diela však spôsobil, že sa toto dielo za tri roky od vydania do akademickej sféry nedostalo. Stačilo by možno dodať strohý akademický podnadpis, ktorý by prezrádzal viac o politologickej podstate diela. Kniha pre strohý vedecký jazyk nie je vhodná pre bežnú verejnosť, ale skôr pre čitateľov, ktorí sa dlhodobo systematicky venujú politológii, sociálnej filozofii, geopolitike a ekonomike. Zároveň je pre dobrý historický základ a vhodný študijný materiál akýsi kompas v politickej a sociálnej filozofii a politológii. V každom prípade, určite by neškodilo, keby si ju prečítali aj tí, ktorí tak zaujato kritizujú vedeckú činnosť Matice slovenskej.

Ivan Kučma: Hurban III., medzi Stalinom a Rooseveltom, Vydavateľstvo SSS, 2019

Venované svetovo najznámejšiemu Martinčanovi

KNIIHA TÝŽDŇA

Dielo Ivana Kučmu, v rokoch 1993 – 2005 šéfredaktora a hovorca vydavateľstva Neografie v Martine a autora literatúry faktu, je venované najmä koncepcii martinského centra. Nie ako centra národnej literatúry, ale ako rodiska a prvého centra slovenskej politiky a politológie. Martinčania však jeho koncept neprijali, o čom svedčí úvodná stránka knihy Hurban III.: „Venujem svetovo najznámejšiemu Martinčanovi.“

Táto kniha vyšla bez finančnej podpory mesta Martin. Slovenského čitateľa zrejme prekvapí tvrdenie o Vladimírovi L. Hurbanovi ako o svetovo najznámejšom Martinčanovi, no Ivan Kučma svojou precízne zdokumentovanou prácou dokázal opodstatnenie svojho tvrdenia.

Autor dáva odpoveď aj na otázku, prečo Martin neprijal najmladšieho Hurbana: „Bol jednoducho čechoslovakista, a to zo zistných dôvodov. Pritom, ako uvádza autor, „jeho rodom bol impozantný“. Starým otcom Vladimíra bol štúrovec a ideológ slovenskosti Jozef Miloslav Hurban, otcom Svetozár Hurban Vajanský, viackrát väznený za svoju novinársku a publicistickú činnosť, najmä za obranu národného života. Vladimír Hurban od detstva prichádzal do kontaktu s T. G. Masarykom a jeho synom Janom. V akom kontraste sa musel mladému Vladimírovi javiť život rodiny Masaryka a Hurbana? Podľa autora: „Kým archetypálny Vajanský stál neotrasiteľne na pozíciách národnárskych až slaviofilských, jeho syn Vladimír – otcom príhodne nazývaný Voloda – pôsobil zakrátko už na pragmatickejšom podloží hlasizmu, ktorý riešil aktualizovaný slovensko-český pomer po novom.“ Prínosom autora do pomerov v predmnichovskej republike i počas vojny je jeho práca s archívnymi materiálmi, ale aj dôverná znalosť rodinného života V. L. Hurbana a jeho priateľa Jana Masaryka.

(ez)

MEDIAĽÓN

Aj Jakub Švehla (postava z Paneláka) starne... A jeho predstaviteľ herec Vladimír KOBIELSKÝ spolu s ním – 26. júla spolu oslávili štyridsaťpäť rokov. Vladimír Kobielský je členom činohry Slovenského národného divadla. Je to rodák z Čiernej nad Tisou. Pôvodne sa písal s dlhým „ý“ ako Kobielský, no neskôr prešiel k skrátenej podobe mena.

Na prvý pokus sa na herectvo na VŠMU v Bratislave nedostal, a to významne ovplyvnilo jeho ďalší život. Rok

Kobielský oslávil štyridsaťpäť rokov

bez školy využil na pôsobenie v Košickom divadle, rozhlase či dabingu. Na druhý pokus bol prijatý na VŠMU, kde sa stretol s ďalšími mladými hercami, s ktorými dnes tvorí významnú časť našej strednej hereckej generácie – boli to spolužiaci Lukáš Latinák, Juraj Kemka, Marián Miezga a Róbert Jakab. Spoločne štúdium zakončili absolventskou inscenáciou Na koho to slovo padne, za ktorú boli ocenení cenou slovenských divadelných kritikov a teoretikov – Dosky '98 v kategórii Objav sezóny 1997/1998. Po štúdiu začína v Divadle Astorka Korzo '90 a od roka 2003 pôsobil v SND. Aktuálne je hercom na voľnej nohe a v týchto divadlách hostuje.

Jeho filmovými prvotínami boli rozprávky Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas (1997), Kovlador dar (1998) a Za mestskými múrmi (1998), no do povedomia sa dostal najmä vďaka úlohe Jakuba Švehlu v seriáli Panelák (2008). Po Paneláku účinkoval v krimiseriáloch Dr. Ludský (2011) a Dr. Dokonalý (2012) ako Richard Fiala, ktorý bol dobrým priateľom hlavnej postavy (Tomáš Mašťalir). Ďalej hral v seriáloch Búrlivé víno (2012, Karol Kramer) a Tajné životy (2015, Juraj Lustig). Medzi filmy, v ktorých účinkoval, patria Vojtech (2015, Marcel Vaľko) a Agáva (2016, Petroczi), no boli to len malé role. Kobielský je aktívny aj v slovenskom dabingu, pôsobí v Slovenskom rozhlase, je korporátnym hlasom televízie Doma a občas sa zhostí úlohy moderátora na rôznych akciách.

(Ik)

HUMORESKA

Na Slovensku prekvitá mizogýnia spojená s násilím, mizandria, rasizmus, intolerancia, sexizmus, antisemitizmus a ďalšie negatívne spoločenské javy. Aspoň podľa správ našich televízií. Po správach pokračuje také isté negatívne sebaobviňovanie nášho národa v diskusných reláciách. Fixné kadrové obsadenie relácií. Kadrové preto, lebo dotyční boli väčšinou spolahlivé kadre aj za éry budovania socializmu. Ich výklad histórie s presahom do súčasnosti vyhovuje liberálnym stranám a spoločom už sedemdesiatpäť rokov. Slovači nezostáva podľa nich iné, len sa pridať k flagelantom

a švať sa po vlastných chrbtoch výčitkami svedomia. Pritom všetko sa dá presne stanoviť. Od roka 1913 funguje v USA Liga proti hanobeniu ADL. Pobočky má

štátoch ADL hodnotí takzvaným anisemitským indexom. Čím vyššie číslo, tým horšie. Poliaci sa umiestnili na vrchole rebríčka s číslom 48, tesne ich dobieha

by prieskum odborne a hodnotne zvládla. Po skúsenostiach s našimi agentúrami pre výskum verejnej mienky by výsledok bol od nula po sto. Podľa toho, kto dá

tizácie (MIRRI) SR to zachráni. V rámci informatizácie môžeme predpokladať, že dotazník bude mať sedem strán a návod štyri. České ministerstvo informatizácie zrušilo po štyroch rokoch činnosti. Jeden z jeho bývalých ministrov, aj keď signatár Charty a kotolník, dostal v prvom kole päť a pol roka natvrdo za prelievanie štátnych peňazí do súkromných rúk. Po odvolaní vyšší súd skonštatoval, že skutok sa nestal. Presne ako u nás. Skutki sa nestávajú. Nestáva sa veru u nás, aby sa štátne peniaze prelievali kade-tade. Idú presne do správnych rúk. Rozpočet nášho nového ministerstva ešte neoznámili. Správne ruky sa už mädli.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Zvládli sme pandémiu, zvládneme aj informatiku

takmer vo všetkých štátoch sveta. Založila ju židovská charitatívna organizácia B'nai B'rith s cieľom zastaviť diskrimináciu Židov a zabezpečiť spravodlivé zaobchádzanie pre všetkých. Šesťdesiattri percent amerických Židov sa domnieva, že za posledných desať rokov sa situácia v antisemitických prejavoch zhoršila. Stupeň antisemitizmu v jednotlivých

Ukrajina s číslom 46. Maďari zaznamenali index 42. Dlho nič a nasleduje Rakúsko s indexom 20. Najmenej antisemitskí sú Česi s indexom 13. Za Slovensko tento index nebol vypočítaný. Zahrnuli nás pod Čechov alebo pomylili si nás so Slovinskom? Dôvod môže byť iný, veľmi jednoduchý. Pravdepodobne nenašli na Slovensku zodpovednú ustanovizeň, ktorá

viac. Na údaj zo štátneho štatistického úradu by čakali veky a neboli by z neho múdri. Ako teraz – úrad rozoslal štvorstranový dotazník na zisťovanie štatistických údajov za firmy. To by nebolo veľa, keby k tomu nebolo sedem strán návodu a vysvetliviek k jednotlivým údajom. Aj tu sa blýska na lepšie časy. Nové Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informa-

ČRTA

Vo štvrtok 16. júla sa po vymenovaní vládou SR ujal funkcie nový predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján PILIP (*1980), ktorý na tomto poste nahradil Jána Varša. Ten stál na čele ÚSZZ od októbra 2015 a koncom tohtoročného júna požiadal listom ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Ivana Korčoka o uvoľnenie z postu.

Diplomata Kopša vymenil aktivista PILIP

Nový predseda je rodák z Bardejova a má rusínsku národnosť. V roku 2004 absolvoval štúdium politológie a filozofie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. V minulosti pracoval v komisiách v dotačnom programe Kultúra národnostných menšín (2011, 2014 – 2015). Od roka 2014 až doteraz pôsobil vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny – od mája 2019 bol podpredsedom výboru. Od roka 2019 až doteraz pracoval v Rade vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Od roka 2005 pracuje pre Ministerstvo obrany SR. Od roka 2012 pôsobil v Okrúhlo stole Rusinov Slovenska, kde od roka 2019 zastáva funkciu tajomníka. Je tiež poslanec mestského zastupiteľstva v Bardejove. Vo svojom nástupnom príhovore o. i. zdôraznil princíp rovnosti všetkých našich krajanov vo svete, pričom do popredia kladie podporu tých aktivít krajanov, ktoré majú na zreteli zachovanie a šírenie slovenského jazyka ako integrujúceho a kľúčového aspektu napomáhajúceho udržiavaniu národného povedomia a kultúrnej identity slovenských národnostných menšín a krajanov v zahraničí, ako aj ich vzťah a väzby s materským Slovenskom.

(se)

Nový predseda ÚSZZ občiansky aktivista Milan Ján PILIP

Kostelníček alebo Kostleniček

V Slovenských národných novinách číslo 29 a 30 sme priniesli dvojdielny seriál autorky PhDr. Gabriely Čiasnohovej z Košíc o významnom slovenskom ornamentalistovi Štefanovi Leonardovi KOSTELNÍČAKOVI. V rubrike Osobnosti Slovenska sme si tým pripomenuli jeho 120. výročie narodenia. Nejasnosti sa objavujú pri písaní jeho priezviska. Obe formy mena: Kostelníček a Kostleniček sú v podstate správne. Avšak jeho pôvodné priezvisko je Kostelníček. Pod týmto menom sa narodil 14. februára 1900 v Spišskej Starej Vsi v rodine Kostelníčakovcov ako siedme dieťa. Priezvisko Kostelníček prijal a začal oficiálne používať v roku 1919. V gymnaziálnych štúdiách VII. a VIII. triedy, už po vzniku Československej republiky, pokračoval v rokoch 1919 – 1920 u riaditeľa, správcu Karola Murgaša na československom štátnom reálnom gymnáziu na Kováčskej ulici v Košiciach. Evidovali ho už pod menom Štefan KOSTELNÍČEK. Nejde teda o jeho pseudonym – umelecké priezvisko, ako sa dodnes uvádza v mnohých literárnych prameňoch.

(red)

Samo Bohdan HROBOŇ – nepochopený podivín z liptovských salašov
Medzi prvými sa prihlásil k Štúrovej slovenčine

Jozef SLIACKY – Foto: archív autora

Osudy básnikov sú rôzne. Sú medzi nimi takí, ktorí sa už za života tešia z uznania, ale dosť je tých, ktorí sa doslova predierajú životom nepochopení, ba odsudzovaní. K takým „preklatým“ poetom patrí Samo Bohdan HROBOŇ (1820 – 1894), ktorého experimentálne dielo sa dočkalo väčšej pozornosti až takmer po storočí od jeho odchodu do večnosti.

V roku 1971 sa uskutočnila vedecká konferencia K problematike slovenského romantizmu. Až vtedy sa literárni vedci začali viac zaujímať o Sama Bohdana Hroboňa, svojrázneho štúrovského básnika, ktorého celé desaťročia obchádzali, akoby sa báli rozpívať jeho verše, a ak o ňom písali, tak obyčajne len v súvislosti s láskou, ktorá – nezavŕšená manželskou službou – ho poznačila na celý život.

■ PRVÉ BÁSNE

Samo Bohdan Hroboň sa narodil v Liptovskej Sielnici asi 27. augusta 1820, teda pred dvoma storočiami. Prečo asi? Nuž v odborných publikáciách a encyklopédiách sa stretávajú aj s inými dátumami, najčastejšie s 24. augustom, ale napríklad v Slovníku slovenských spisovateľov (1999) ho urobili o štyri roky mladším. Podobné je to s jeho dňom úmrtia. Podľa najnovšie publikovaných údajov sa tak stalo 24. júla 1894, iné zdroje hovoria, že zomrel o šesť dní neskôr...

Bol posledné siedme dieťa v rodine evanjelického farára. Talentovaného Samka poslali ako dvanásťročného na vtedy renomované gymnázium v Gemeri a po dvoch rokoch na lýceum do Levoče, kde sa grupovala mládež predchnutá láskou k slovenskému národu. Rázne vkročil do jej kola a do rukopisných zborníkov vkladal prvé básne. Inšpirovaný najmä Jánom Kollárom ich písal po česky. Jeho Jitřenka sa stala titulom študentského almanachu, ktorý vyšiel v roku 1840. S úspechom sa stretli jeho prvotiny v najrôznejších slovenských a českých časopisoch a almanachoch tej doby, ako boli Květy, Včela, Hronka, ba jeho verše: „Orol náš, ti sa s víchricou / krúť do ňebeskej višiny / a z čierňavi bliskaviceu / osvecuj Tatjer dolinu,“ uviedli do života Orla tatranského, kultúrno-literárnej prílohy Slovenských národných novín. To však bolo už v roku 1845, teda dva roky po tom, čo družina okolo Ľudovíta Štúra dala novú tvár spisovnej slovenčine, ku ktorej sa Samo B. Hroboň prihlásil medzi prvými.

Ako devätnásťročný mladík si začal písať denník, ktorý sa do konca jeho života rozrástol na vyše osemtisícpäťsto strán. A rád korešpondoval. Neváhaj listom oslovil také osobnosti, ako boli Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Karol Kuzmány, ale i českých národovcov. Prirodzený bol jeho záujem o ľudové tradície a najmä na rodnom Liptove sa s veľkým elánom pustil do zbierania povestí a iných folklórnych prejavov.

■ LÁSKA BOHUSLAVA

V máji 1841 sa stretli v Bratislave predstavitelia českého a slovenského národného obrodzenia. Medzi účastníkmi nechýbal Samo Bohdan Hroboň. V českej partii ho zaujala najmä Antónia Reissová, ktorá – aj keď s nemeckými rodovými koreňmi – sa stala nadšenou českou vlastenkou pod menom Bohuslava Rajska.

Nasledujúci rok, cestujúc so starším bratom Ľudovítom na univerzitné štúdiá do Halle, sa zastavil v Prahe. Jeho srdce naplnila čistá láska. Hoci sa sústredil na štúdium, predseda len veľa času venoval písaniu listov svojej Bohuslave a odpovede, ktoré hovorili, že sympatie nie sú jednostranné, boli preňho povzbudením k básnickej tvorbe. Výsledkom sú Květiny nadsálské, ktoré posielal prvej českej učiteľke. V jednej s príznačným názvom Samota si kladie otázku: „I když slunéčko za hory se skrývá / srdéčko mé se zpytuje: / „Ona-li na mne časem též myslívá, / Ona-li mne též miluje?“

Ani cestou z Halle nemohol obísť Prahu. Zalúbenci sa stretávali v dome

Podivinsky štúrovec v mladších rokoch svojho života

Václava Staněka, ktorého manželkou bola Rajskej sestra Karolína. Možno už vtedy ju mal požiadať o ruku, no buď váhal, alebo v cudzom dome nebolo dosť času a pokoja na vážny rozhovor.

„List Bohdanův na mne podivně působil – mám věřit, že mně někdo miluje?“ čítame v Bohuslavinom denníku pri dátume 23. november 1843. „Zjevil se mi anděl v postavě lidské! Pravil, že mne miluje, nazývá mne svou hvězdou. V onom okamžení zasmálo se na mne štěstí, ponejprv smím doufatí v budoucnost. Ponejprv cítím, že jsem milována!“

■ ZLOMENÉ NÁDEJE

Časom sa ukázalo, že od Vltavy k Tatrám je predsa len príďaleko. „Znáte rovněž moji od mnoha let kojenou touhu, moci přispěti ku vzdělání a probuzení našeho národa,“ napísala Bohuslava v liste Samovi vo februári 1844. „Jáť předsevzala sobě žiti prostá každého milostného svazku a lásku svou dětem a dívkám, kteréž by mému vychování byly, zachovati celou. Tu jste přišel vy k nám, drahý bratře. Básně vaše ve mně všechny dávné sny o štěstí a blahu života pozemského probudily a já cítila, že touhy, jež jsem navždy za pohřbené pokládala, se křísily a hlásily k životu. Co se událo vite. Jakmile jsem první váš list z Tater obdržela, již pocítovalo to moje srdce, že na rozcestí stojím. Odpustíte, Bohuslave, že naději ruší, kterouž sotva byla podala.“

„Bože, neopúšťaj ma, keď ma opúšťať musí duša najdrahšia!“ zareagoval zdruvený Samo. „Bože, zostav a znovustvor síly moje zlomené. Ty znáš, ako ich potrebuje opustený ľud mój. Bože, neopúšťaj ani tú sestru najdrahšiu, ktorú donútil osud skrvaviť srdce moje!“ V auguste 1844 predseda len prišiel do Prahy. Dievčine síce literárne nadaný Slovákom imponoval, ale zároveň si kladla otázku: Aká budúcnosť ma čaká po jeho boku? Samo je príliš zapálený pre národnú vec a okrem nej nevidí pred sebou nijaký iný cieľ.

■ TRŇE A RUŽA

Samozrejme, šarmantná a inteligentná Bohuslava padla do oka aj iným mužom. Patril medzi nich Karel Slavoj Amerling, ale ich vzťah sa skončil v pracovnej rovine. V roku 1844 sa však prihlásil básnik František L. Čelakovský, ktorý po úmrtí mladej manželky zostal sám so štyrmi polosírotami. V Rajskej videl ideálnu ženu, ktorá sa o ne postará. Neľahké rozhodnutie. Radila sa s najlepšimi priateľkami, najmä s Boženou Němcovou, takisto ženou s komplikovaným životom, ale zároveň ženou, ktorá neváhala dať priateľku citom.

„Je-li to opravdivá láska, ta vašeň, pro kterou člověk na vše, co se v cestu klade, zapomene, tedy jsou moje slova marná; znám touhu po té vnadné růži, pro kterou rády saháme, ať by i trny nás píchly,“ napísala jej autorka Babičky. „Ale je-li to láska, kterou chcete pro

Prvá a posledná láska Sama Bohdana HROBOŇA

vlast, pro naši věc obětovat, cítě-li v něm mučedníka slovanského národu, pro nějž tak velkou ztrátu my Vámi zde by jsme utrpěli, ó to, prosím Vás, učíte, uchylte se k druhé straně, kde více působiti můžete; kde slávu celého národa udržíte, otce rodině a rodinu k radosti otce a pro svatou naši věc... Věřte, Vy nám po boku našeho pěvce, toho skvělého slovanského slunce, nejvíce pomoci můžete.“

■ LIST NA ROZLUČKU

„Posestrím! Nezlaknite sa slov Bohdanových. Hovorí k Vám ako čistý priateľ a pobratim, ktorý už nemá žiadnej túžby pre seba samého a žije posvätený život jedinej veľkej viere všesvetovej, ktorá sa opiera na pyramidu večných Tatier,“ napísal Samo B. Hroboň v liste na rozlúčku. „Už vidím jasne, že sny moje sa uskutočnia, a preto im vďačne posväcujem život svoj a v posvätení tom najdem iste najvyšší mier, najvyššiu lásku a najvyššiu blaženosť. Budem mať ešte zápas ohromný s dušou svojou a so svetom, kým strasiem okovy pozemské – ale Boh mi pomôže!“

Bratovi Ľudovítovi ešte z Prahy napísal: „Ona sa stala obeťou svojej rodiny a rozkolníctva českého. V nej si Česi zavraždili svoj posledný ideál... Urobila to zo zúfania nad svojimi silami, v najväčšej mdlobe tela i duše, do ktorej ju uviedol celomesačný odpor proti každodennej dotieravosti Čelakovského.“

Bohuslava sa vydala za vdovca staršieho o osemnásť rokov. Veľmi rýchlo sa ukázalo, že napriek ďalším deťom „vyjadz k rozumu“ alebo „z lásky k vlasti a národu“ nebol šťastným riešením. Jej túžba pomôcť vo vzdelaní českým dievčatám i literárne tvoriť sa strácala v domácich povinnostiach, starosti o sedem detí – aj o ufrľaného, samolúbeho a pedantného manžela. Keď jej posledné dieťa – dievčatko, zomrelo, zatrpkla a podobne ako prvá Čelakovského manželka i Bohuslava zomrela vo veku tridsaťštyri rokov na tuberkulózu. Tri mesiace nato ju nasledoval do večnosti aj jej muž. A Božena Němcová vrah do konca života ľutovala, že hoci s dobrým úmyslom svojej priateľke dobre neporadila.

●●●

Začiatkom tohto roka prebehla médiami správa, že v depozite Národného múzea v Prahe sa našiel poškodený obraz. Po jeho zreštaurovaní sa zistilo, že ide o portrét Bohuslavy Rajskej, dielo slovenského maliara Jozefa Božetecha Klemensa, ktorý s pomocou Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého študoval v Prahe v rokoch 1840 – 1841.

■ ČUDÁK ČI PROROK?

So stratou milovanej Bohuslavy sa Samo B. Hroboň nevyrovnal do konca života. Svoju jedinú lásku i s ňou spojenú trpkosť si uchovával v pamäti až do konca života. V roku 1884 napísal českému literárnemu historikovi Františkovi

Bílému: „Rany, které zadala sklamaná láska, zaceleli ešte v Prahe... R. 1844 v lete, keď mój zväzok po krátkom pretrhnutí zimušnom znovu sa obnovil s Bohuslavou, prišiel Čelakovský z Vratislavi a požiadal Bohuslavu o ruku. Ona viac razy to odoprela, ale Čelakovský bol neústupný a dorážal s mnohými vlastencami českými na jej celoročným bojom už predtým duševne i telesne zomdlenú myseľ, kýmkoľvek sa neodhodlala naplniť jeho žiadosť. Ja som z dobroty dr. Staňka bol spolu s Bohuslavou v jeho dome i „bytom i sytom“ a v mojej osobitnej izbe počúval som, ako Čelakovský nahováral si Bohuslavu za dvermi druhej izby. Napadlo mi, že ju nezval Bohuslavou, ale drahá Antonie. Málo už bolo v ňom badať spevca „Růže stolistej“, ale viac vdovca a ota hladajúceho ženu a matku pre siroty...“

V zime sa zdržiaval u brata Ľudovíta, farára v rodnej Liptovskej Sielnici, letá trávil na salaši na Grúni, argumentujúc, že na spôsob Hugolina Gavloviča horský vzduch a žinčica mu pomôžu dostať sa z pľúcnej choroby i z depresii. Stal sa čudákom, ba jeho okolie ho vnímalo ako pomätenca, takže jeho pokus oslovit dedinské dievčiny sa nemohol skončiť inak ako s nezdarom. Zostal sám.

„Vidím zbúrané rodiny slavianske ako vlny rozbúrených oceánov,“ napísal už v roku 1845, teda nedlho po trpkom sklamaní. „Zem sa trasie po ich hčuaní, otvárajú sa hroby národov. Rozstúpili sa mohyly slavianske na východe i na západe, na severe i juhu, rozstupujú sa doliny Tatier, zdvihajú sa duchovia ich zakliati z driemoty tisícvekej a ako tône bohov sadajú k duchu bratov slavianskych na skaliny Tatier. – Tatry sa vypínajú a hrdo vyzerajú z rozbúrených vln oceánov. Priletujú na kridlách víchrice duchovia národov a v oblakoch sa spúšťajú v podobe anjelov na Tatier výšiny.“

■ NESKORÉ ODKLIATIE

Keď mu v roku 1880 zomrel brat Ľudovít, zostal odkázaný na dobrotu cudzích ľudí s podlomeným zdravím – pravá ruka mu ochrnula a oči mu prestávali slúžiť. Zomrel ako sedemdesiatštyriročný. Či to bola prirodzená smrť, alebo sa sám rozhodol opustiť tento svet – o tom sa názory literárnych historikov rôznia...

Nezasa sa hovorí, že recitovať básne Pavla Országha Hviezdoslava je tvrdý oriešok aj pre skúsených hercov. Ale ktovie, čo by povedali, keby dostali za úlohu predniesť Hroboňove verše, ktoré napísal osamote so svojimi víziami. Básne prepíňal novotarmi, ktoré podľa neho majú korene v pôvodnej spoločnej reči Slovanov alebo sa nimi usiloval vytvoriť novú všeslovanckú reč ako základ christoslavianskej ríše, ktorá bola v jeho očiach ideálnym svetom. Pre jeho mesianizmus sa od neho odvrátila väčšina priateľov. Necháпали ho ani jeho súčasníci, štúrovskí druhovia, ani ich nasledovníci. Jeho básne si už nenachádzali miesto na stránkach literárnych časopisov.

„Sedí Samo v Sielnici / v praslavian kabanici / číta on, číta list / čo mu napísal Boho-byst,“ zavtipkoval si na jeho účet Svetozár Hurban Vajanský. „Na svojej neblahéj ceste nemá nasledovníkov,“ napísal literárny historik Jaroslav Vlček. Hroboňove neologizmy sú – ako mieni Oskár Čepan – „výrazom úpornej snahy sformulovať v autonómnom básnickom jazyku nedefinovatelné ‚videnia‘ a mesianistické ‚vnuknutia‘, ktoré má básnik – veštec zdeliť svojmu národu“. Až v posledných rokoch sa literárni vedci snažia Hroboňa „odkliat“, vidiac v ňom poeta, ktorý predbehol čas.

V Pohorelej boli už dvadsiate šieste matičné Majstrovstvá Slovenska v kosení Otavu prišlo kosíť takmer päťdesiat koscov

Lukáš JANOŠKA – Foto: Štefan NÉMETH

Miestny odbor Matice slovenskej a Obecný úrad Pohorelej v sobotu 8. augusta zorganizovali XXVI. Horehronské slávnosti koscov a hrabačiek 2020, ktoré boli aj zároveň Majstrovstvami Slovenska v kosení. Predseda MO Matice slovenskej v Pohorelej Lukáš Janoška počas úvodného duchovného slova pogrataloval k sedemdesiatke Štefanovi Tlučákovi, dlhoročnému hlavnému rozhodcovi koseckej súťaže, a vyzdvihol, že je aj najradostnejším ručným koscom v Pohorelej, keďže ešte aj toto leto ho ľudia vidia v chotári s kosou v ruke...

Podujatie otvoril dlhoročný matičiar Lukáš JANOŠKA

Tohtoročná majsterka Slovenska v kosení Agneša Zemenčíková z Vaňovky

Po privítaní účastníkov starostkou obce Ing. Janou Tkáčikovou zaznela zdravica Štefana Mjartana, súťažiaceho starostu z Cigľa. Štátút Majstrovstiev Slovenska v kosení a jeho kompatibilitu s pravidlami európskych súťaží vysvetlil riaditeľ pretekov Ing. Stanislav Mišík. Nasledovala báseň Jarná modlitba od Milana Rúfusa v pohorelskom dialekte v podaní predsedu MO MS

v Pohorelej. V úvodnom kultúrnom programe ešte zazneli piesne od Pohorelských chlopov, speváčok Denného centra seniorov a Gabiky Terekovej s Jankou Balážovou, ktoré sprevádzal akordeonista Jozef Maťuš. Radosť zo snečného dňa patrične prejavil aj DFS Jánošík z Lučenca. Napokon „gazdyňa“ Maruša Rochovská Firoška vypravila štyridsaťdeväť pretekárov

a pretekárov z tridsiatich dedín a miest Novohradu, Oravy, Hornej Nitry, Abova, Liptova, Podpoľania, Ponitria, Horehronia a Švajčiarska, ktorí otavu na Djely Sihlej.

V šiestich kategóriách sa súťažilo pred štyristočlennou diváckou kulisou. V najmladšej kategórii Dadovčata (deti do dvanásť rokov) si titul do Švajčiarska odniesla Jasminka Meierová. Kategóriu Nosičov

vody (chlapci do osemnásť rokov) vyhrala Alexandra Majerská zo Svätoplukova-Ringier. Kategóriu ženy pre seba získala Agneša Zemenčíková z Vaňovky. V hlavnej kategórii (chlopi do šesťdesiat rokov) si titul Majstra Slovenska vykosil Marcel Kurjan z Poproče časom 4 : 03,0 minúty – skosil sto štvorcových metrov a vytvoril rekord podujatia! Majster z Abova kosil s kosou sto dvadsať centimetrov dlhou. Kategóriu nad šesťdesiat rokov vyhral Štefan Mjartan a medzi mužmi nad sedemdesiat rokov bol najlepší Ján Mikloško z Polomky.

Lúčnu detskú olympiádu zorganizovali Janka Hlaváčová s asistentkami Jankou, Erikou a Gabikou a absolvovalo ju deväťnásť detí. Päť disciplín – chodule, slalom s rebrinákom, vykopávanie čizmy, hádzanie vidiel a vymrštenie lopty hrabľami v kategórii Nosiči vody, najlepšie zvíťazil Igor Kováč a medzi Dadovčatami bola najšikovnejšia Bibiana Rochovská, obaja z Pohorelej. Pravdaže, boli aj mimoriadne ceny za prípravu dreva na vatru, za najkrajší pomkos, za autenticnosť ľudového odevu ženy a chlapa aj pre súťažiaceho z najvzdialenejšieho miesta. V sprievodnom programe vystúpil DFS Jánošík, Patrik Gavura na Zetore 25A vyvážal s veľkým úspechom deti aj dospelých po Malých dželfikoch. Ponik Jana Poláka Kerestura ponosil veľa malých záujemcov, Veronika Bodnáriková zavítala medzi veselú chasu a zanôtila nezištné pár svojich obľúbených s cimbalovkou Joža Gabriša z Gašparova...

MATIČNÉ DEPEŠE

Svätému Gorazdovi v Močenku

Každý rok si popri Kútoch sviatku svätého Gorazda pripomíname 27. júla aj v Močenku – Gorazdove, ktorý je rodom prvého nástupcu svätého Metoda, svätca, ktorý pochádzal z nášho rodu. Pontifikálnu svätú omšu tu v nedeľu 2. augusta 2020 pri tejto príležitosti a vyvrcholenia XXVIII. ročníka celonárodného festivalu kresťanského divadla Gorazdov Močenok 2020 celebraval Mons. František Rábek, vojenský ordinár, ktorý je zhodou šťastných okolností tiež rodákom z Močenka. Putníkov na slávnosti privítal dekan tamojšej Farnosti sv. Klimenta otec Peter Michalov.

Pocť Hlinkovi v Ružinove

Spoločnosť Andreja Hlinku, CYRILOMETODIADA, o. z., a Občiansky výbor MČ Černová pripravili 15. augusta pri Pamätníku Andreja Hlinku v bratislavskom Ružinove uctenie pamiatky Andreja Hlinku pri príležitosti osemdesiateho druhého výročia jeho úmrtia.

V Očovej si uctili Štefánika

Matičiari v Očovej pri príležitosti sto štyridsiateho výročia narodenia M. R. Štefánika pripravili 31. júla v miestnom kultúrnom dome spomienkové stretnutie na tohto nášho veľkána, na ktorom ho v biografickej číre predstavila predsedníčka tamojšieho MO MS Viera Šimkovičová a školáci miestnej základnej školy pásmom básní a textu, pričom program obohatili aj kapitoly o vedeckej, vojenskej a cestovateľskej kariére tejto výnimočnej osobnosti z nahrávky CD a piesne v podaní súboru Matičiari. Na záver stretnutia účastníci položili kytku v parku pred základnou školou k pamätnej tabuli a vysadeným šípovým ružiam.

Formujú matičnú bibliotéku

Iniciátor vybudovania novej matičnej bibliotéky Pavol Madura, riaditeľ Archivu MS, objasňuje zámer sformovať na matičnej pôde bibliotéku v otváracom článku týchto SNN ako službu početným záujemcom, ktorí sa na matičný archív obracajú so žiadosťami o sprístupnenie kníh a periodik vydaných Maticeou slovenskou. Ustanovením im chce vyjsť v ústrety scelením príručných knižnic odborných a vedeckých pracovníkov MS pod jednu strechu, pričom hodnotným doplnkom knižnice pre bádateľskú verejnosť bude aj bohatá zbierka krajaňských periodik z Krajaňského múzea MS a exilová knižnica dnes uložená v Dome MS v Žiline. Zaujímavosťou je, že bibliotéka vzniká v priestore, kde v roku 1924 projektant budovy MS Ján Palkovič pôvodne naplánoval študovňu.

Umenie proti fašizmu

Klub slovenských výtvarníkov a teoretikov v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR a pod záštitou Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov pripravil v Dvorane Ministerstva kultúry SR pri príležitosti sedemdesiateho piateho výročia oslobodenia Slovenska a sedemdesiateho šiesteho výročia SNP ďalšiu výstavu Slovenské umenie proti fašizmu ako protokolárne kultúrno-spoločenské podujatie, ktoré má pomôcť pri upevnení hodnôt a prehĺbení poznania a povedomia o našich národných dejinách. Zároveň má v kontexte osláv spomínaných výročí vzdať úctu všetkým, ktorí pomáhali poraziť nacizmus v druhej svetovej vojne a zúčastňovali sa tiež na rozvíjaní pokrokových tradícií v slovenskej kultúre a umení.

Pripravuje Emil SEMANCO

Do matičného ústredia v Martine prišli krajanovia z Maďarska Iskry kontaktu brejú a prinášajú osob

Zuzana PAVELCOVÁ – Foto: autorka

Úprimným prejavom vďaka i vzájomného porozumenia pozvaných a pozývajúcich býva nadviazanie prospernej vzájomnej spolupráce, ktorá spočíva nielen v obojstranných návštevách, ale i v intenzívnej spolupráci pri spoločných projektoch.

Nie je to veľmi dávno, keď prozaik Michal Hrivnák, rodák zo Slovenského Komlóša, pozval na spomienkové podujatie venované štyridsiatemu výročiu vydania almanachu Výhonky delegáciu Matice slovenskej do Budapešti. Iskra kontaktu sa rozvíjala na Kongrese matic slovenských národov a slovanských inštitúcií pod gesciou Matice slovenskej v Martine. Michal Hrivnák prijal pozvanie hosťa ako prozaik v rámci Slovenskej jari i matičného kongresu. Nedávno sa opätovne obrátil na Maticu slovenskú so záujmom navštíviť jej podujatia, pozrieť si slovenskú rázovitú obec, navrhnuť i doriešiť viaceré možné spolupráce. Matica slovenská na jeho návrh pripravila dvojdný program, kde delegácia zložená zo vzácných hostí, ktorými boli prozaik Michal Hrivnák, poslankyňa 12. obvodu slovenskej

Delegácia krajanov na návšteve remeselného dvora v Očovej; sprava Michal HRIVNÁK, vedúci delegácie, prozaik, Ján ZSOLNAI, lekár zo Slovenského Komlóša, Alfija SZINOVÁ, poslankyňa 12. obvodu slovenskej samosprávy v Budapešti

samosprávy v Budapešti Alfia Szinová a lekár Ján Zsolnai poctili svojou návštevou oblasť Očovej a Zvolenskej Slatiny.

Delegácia sa tak stala súčasťou cyklu osláv, ktoré v tomto roku pripravila Matica slovenská k oslavám sto štyridsiateho výročia narodenia M. R. Štefánika. Hlavným bodom programu bolo podujatie Pocť Štefánikovi, ktorému predchádzal exkurzný deň v Očovej. Za príjemného a fundovaného sprievodu aj osobného interu správcu remeselného dvora v Očovej navštívili hostia z Maďarska remeselný dvor, pamätnú izbu Mateja Bela i katolícky kostol s ručne vyrezávaným drevným oltárom. V predvečer podujatia vo Zvolenskej Slatine matičiari premietali nedávno nakrútený film z dielne Matice slovenskej Vizionári slovenskej slobody, ktorý vznikol v réžii i produkcii Matice slovenskej. Hlavných protagonistov vo filme stvárnil členovia divadelného odboru Matice slovenskej a záujmo-

vého odboru Mladej Matice. Po projekcii filmu delegáciu srdečne privítal predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Nedelné popoludnie bolo venované pamiatke M. R. Štefánika. Evanjelický kostol vo Zvolenskej Slatine zaplnili diváci hudobno-poetickeho pásma Juraja Sarvaša, ktoré umelecky doplnili vstupy sólistov Štátnej opery z Banskej Bystrice. Pred obecným úradom matičiari odhalili bustu M. R. Štefánika, ktorej krajaňská delegácia položila kvety.

Z pracovnej návštevy krajanov vzniklo niekoľko podnetov na ďalšiu spoluprácu. Ešte v lete 2020 delegáciu pozval predseda Matice slovenskej Marián Gešper na podujatie venované ukončeniu druhej svetovej vojny a 1. čs. zahraničnému odboru 1914 až 1920 do Vranova nad Topľou. Na jeseň činovníci Matice majú v pláne navštíviť Budapešť a okrem práce Matice slovenskej prezentovať i pripravovanú štvorjazyčnú publikáciu z matičného kongresu. Krajanovia prejavili záujem aj o premietanie filmu venovaného Štefánikovi z dielne Matice slovenskej v Budapešti. Matica slovenská súhlasila s jeho uvedením. V roku 2021 by mladí matičiari radi navštívili krajanov so zborovým spevom, ale i s divadelnými vystúpeniami.

Matičari v Lehote k aktuálnej situácii v Matici slovenskej Pod rúškom udržateľného financovania

Daniel PAVEL – Foto: Matúš LISY

Vatru zvrchovanosti zapálili aj členovia Miestneho odboru Matice slovenskej v Lehote a túto príležitosť využili aj na prijatie vyhlásenia o postoji Ministerstva kultúry SR proti Matici slovenskej.

„My účastníci stretnutia v mene 190 členov MO MS Lehota a ďalších prítomných sympatizantov a občanov obce vyjadrujeme znepokojenie nad spochybňovaním existencie Matice slovenskej a úvahami o znížení štátnej dotácie na jej činnosť zo strany ministerky kultúry SR Natálie Milanovej. Tento postoj pani ministerky úzko korešponduje s názormi mnohých tzv. čechoslovakistov, ktorým Matica slovenská

so svojimi jasnými proslovenskými názormi leží v žalúdku už od vzniku samostatnej SR. Vyjadrujeme presvedčenie, že nepodľahne silám, ktoré sa ju pod rúškom udržateľného modelu financovania usilujú zničiť. Veríme, že nepodľahne a naďalej bude pevne stáť pri slovenskom národe.“

Matičari si v Lehote pripomenuli Pamätný deň SR – schválenie Deklarácie SNR o zvrchova-

nosti SR. Takmer sto účastníkov podujatia sa stretlo pri zapálení Vetry zvrchovanosti, ktorú pripravili Michal Sabo, Štefan Zaujec a niekoľko mladých matičiarov pod vedením Matúša Lisého. Podujatie otvorili štátnou hymnou Slovenskej republiky. Po príhovore predsedu MO MS Daniela Pavela o význame deklarácie pre slovenský národ zaspievala Michaela Novotná krásnu pieseň Slovensko moje.

Nasledovalo zapálenie vatry, pri plameňoch ktorej starší aj mladší mohli nerušene diskutovať. Hudobný program doplnila ľudovými piesňami matičná hudobná skupina Lehotská 4-ka.

OČAMI MATIČIARA

Ako už mnohí matičiari, ale i nematičiari vedľa, Matica slovenská v rámci svojich štruktúr má aj svoju mládežnícku zložku – a tou je Mladá Matica. Úlohou Mladej Matice je nielen organizovať podujatia a aktivity, ale aj združovať, vzdelávať a učiť sa, ako funguje organizácia či inštitúcia, akou je Matica slovenská. V rámci Mladej Matice sa totiž vychovávajú nové elity nielen pre Maticu, ale i pre náš národ.

Mladí stoja za Maticou

Preto aj nás mladých matičiárov zamrzela situácia, keď sa Ministerstvo kultúry SR vyjadrilo, že Matica už nie je potrebná a svoj cieľ splnila, resp. ju treba reformovať pre 21. storočie. Tieto slová však nemajú v sebe ani kúsok racie. Práve takéto vyjadrenia utvrdzujú nás všetkých, že Matica je stále potrebná a že Slovenská republika a zachovanie národnej identity nie sú istotou a samozrejmosťou.

Keď sme aktuálnu situáciu preberali s členmi Mladej Matice, všetci sa rázne postavili za Maticu slovenskú. Práve Mladá Matica je dôkazom toho, že Matica je stále potrebná, a je to aj preto, aby naďalej viedla mládež k národnému povedomiu a vlasteneckému citeniu. V mnohých prípadoch tak nahrádza svojimi aktivitami štát. Obrovský obdiv však patrí i pedagógom, ktorí stále vedú svojich žiakov k pocitu národnej hrdoosti a ktorí aktívne spolupracujú aj s nami. Škola je práve ten priestor, kde sa má výchova k rozvoju Slovenska ako našej vlasti rozvíjať, a nie utlmať. Preto budeme naďalej pokračovať v prednáškach a divadelných scénkach, ktoré po školách robíme.

Aj my ako Mladá Matica budeme robiť všetko preto, aby sme presvedčili ministerku kultúry, ale i celú slovenskú verejnosť, že existencia Matice slovenskej aj v súčasnosti je nevyhnutná a potrebná. S kolegami z Mladej Matice na čele s predsedom Marekom Nemcom a podpredsedom Martinom Hajníkom budeme naďalej pracovať, aby sa Mladá Matica a takisto aj Matica rozvíjali a posunuli vpred. Ako vlastenecky orientovaná skupina mladých ľudí budeme používať progresívne metódy na presadzovanie našich cieľov a úloh. Dôkazom toho je nový film z produkcie Matice slovenskej Vizionári slovenskej slobody, ktorý si už možno pozrieť na YouTube a kanáli TV Matica.

Peter SCHVANTNER, Odbor Mladej Matice Lučenec

Vatra zhorela na počesť Deklarácie o zvrchovanosti SR aj v Košiciach

Medzník, ktorý si zaslúži zlaté písmená

Michal MATEČKA, predseda MO MS v Košiciach

V Košiciach si tamojší matičiari pripomenuli dvadsiate ôsme výročie vyhlásenia Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky v nedeľu 19. júla na Hornom Bankove, kde sa schádzajú pravidelne už desiaty rok.

Začiatok podujatia patril slovenskej štátnej hymne Nad Tatrou sa blýska v podaní všetkých zúčastnených. Úvodným slovom privítala hosti Daniela Hrehová, ktorá vyzdvihla dátum prijatia deklarácie ako významný deň, ktorý by mal byť zapísaný zlatými písmenami v našich slovenských dejinách. Následne odovzdala slovo predsedovi Miestneho odboru Matice slovenskej Košice Michalovi Matečkovi. Ten v krátkosti zosumarioval kroky, ktoré viedli k vyhláseniu Deklarácie a k následnej nevyhnutnosti a potrebe vzniku suverénnej a zvrchovanej Slovenskej republiky. Treba poznamenať, že nie všetci v národnej rade hlasovali za túto deklaráciu a nie všetci chceli, aby samostatná Slovenská republika vznikla. Záver príhovoru patril symbolike vatier, ktoré sú neodmysliteľne späté aj s históriou Slovanov i Slovákov. S krátkym prejavom vystúpil aj predseda oblastného

výboru Združenia vojnových poškodencov a invalidov na Slovensku František Minarčík, ktorý zaspomínal aj na predchádzajúce vykonávanie sa ešte na Kojšovej holi.

O spštenie programu sa pesničkami postaral spevácky súbor Severanky. Zaspievali

najznámejšie slovenské ľudové pesničky, okrem iných asi najznámejšiu a najobľúbenejšiu Slovensko moje, otcina moja. Na záver zaznela matičná hymna Kto za pravdu horí, ktorú zaspievali všetci účastníci spoločne. Potom sa rozhorla symbolická vatra.

V Lučenci si Štefánika uctili preletom lietadiel, knihou aj Ipeľským behom

V Timravinom parčíku pri generálovej buste

Ladislav KOVÁČIK – Foto: autor

Ako každý rok aj tohto roku sme si pripomenuli jeden z najvýznamnejších míľnikov v dejinách Slovanov – príchod vierozvestcov solúnskych bratov Cyrila a Metoda.

V nedeľu 26. júla 2020 si predstavitelia mesta Lučenec spolu so zástupcami Matice slovenskej pripomenuli sto štyridsiate výročie narodenia astronóma, generála a politika Milana Rastislava Štefánika. Slávnostná spomienka sa konala v parčíku pri kultúrnom dome Boženy Slančíkovej-Timravy pri generálovej buste.

Milana Rastislava Štefánika s mestom Lučenec spájalo to, že tu bývala jeho teta a krstná mama Emília Fajnorová. Štefánik mesto aj viackrát navštívil a stretol sa tu so svojou rodinou.

S príhovormi na slávnosti vystúpili primátorka mesta Lučenec a zároveň poslankyňa Národnej rady SR Alexandra Pivková a vedúca Domu Matice slovenskej v Lučenci Ľudmila Lacová, ktorá podčiarkla, že Štefánikova rodina sa dobre poznala aj s Jozefom Miloslavom Hurbanom. S niekoľkými pesničkami vystúpili dievčatá z Detškého folklórneho súboru Jánošík. Veľmi pekným a oživujúcim prvkom programu bol aj prelet niekoľkých ultraľahkých lietadiel s bannerom,

na ktorom bolo meno generála M. R. Štefánika. Súčasťou podujatia bolo aj uvedenie knihy M. R. Štefánik a Lučenec do života, ktorej autormi sú Jozef Drenko a Janka Beránková. Na podujatí k Štefánikovmu jubileu

sa zúčastnilo množstvo ľudí, čo súviselo aj s tým, že bezprostredne po jeho skončení spred kultúrneho domu odštartovali Ipeľský beh, ktorého trasa viedla z Lučenca do neďalekej obce Rapovce.

PRIPOMÍNAME SI

22. augusta

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil spisovateľ, dramatik a publicista Peter Holka (1950); píše pre deti aj pre dospelých, je laureátom mnohých literárnych cien, debutoval novelou Ústie Riečok (1983), autor diel Leto na furmanskom koni (1986), Prekážkar v džinsach (1990), Piráti z Marka Twaina (1992) či Láska prebýva na Kilimandžare (2015), v roku 1992 mu vyšli biografické rozhovory s Vladimírom Mináčom

24. augusta

– pred sto päťdesiatimi rokmi sa narodila baletná umelkyňa, choreografka a pedagogička Ella Fuchsová-Lehotská (1905 – 1967); účinkovala v SND v Bratislave, potom ako primabalerína v košickom divadle a neskôr i v Česku

– pred tridsiatimi rokmi zomrel spisovateľ Zlatko Klátik (1922 – 1990); písal poéziu a prózu pre deti a mládež, v neskoršom období sa venoval ako pracovník Literárneho ústavu SAV literárnokritickej a literárnohistorickej činnosti, z diela spomeňme Rozprávky spod snehčinka (1964) alebo Tulák a Čakanka (1978)

25. augusta

– pred sto piatimi rokmi sa narodil lekár Karol Virsik (1915 – 2009); stál za vybudovaním tuberkulózneho dispenzáru v Podunajských Biskupiciach, v súčasnosti pod názvom Národný ústav tuberkulózy a respiračných chorôb (NUTaRCH), do vysokého veku bol neustále aktívny a prispieval svojimi vedomosťami k rozvoju slovenskej pneumológie

26. augusta

– pred sto sedemdesiatimi rokmi sa narodil evanjelický kňaz, básnik, literárny teoretik, prozaik a novinár Koloman Banšell (1850 – 1887); spolu s P. O. Hviezdoslavom vydával almanach Napred, ktorý bol začiatkom slovenského literárneho realizmu

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodila operná speváčka, mezzosopranistka Mária Adamcová (1930); v roku 1955 sa stala sólistkou Opery Štátneho divadla v Košiciach, k jej najvýznamnejším postavám patrili Azucena (Trubadúr, G. Verdi), Amneris (Aida, G. Verdi), Marina Mnišková (Boris Godunov, M. Musorgskij) a ďalšie

– pred päťdesiatimi rokmi sa narodil politik Zsolt Simon (1970)

27. augusta

– pred stodvadsiatimi rokmi sa narodil v Bratislave spustil prvú elektrickú trať na území dnešného Slovenska (1895)

– pred tridsiatimi rokmi bol založený karpatskonemecký spolok na Slovensku (1990)

28. augusta

– pred sto piatimi rokmi sa narodil básnik a prekladateľ Ján Rak (1915 – 1969); knižne debutoval v roku 1942 zbierkou básní Je vypradané, jeho tvorba bola ovplyvňovaná najmä nadrealizmom, kritikou proti negatívnym spoločenským javom

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil herec a po revolúcii hlavné politik Milan Kňažko (1945); exporadca prezidenta ČSFR Václava Havla, neskôr bol poslancom Federálneho zhromaždenia, ministrom medzinárodných vzťahov SR a v rokoch 1992 – 1993 podpredsedom vlády SR a ministrom zahraničných vecí SR, neskôr bol poslancom i ministrom kultúry SR, pred šiestimi rokmi sa uchádzal o post prezidenta SR

Ludovít KUSAL

OPRAVA

Výlučné autorstvo prof. Jozefa Leikerta

V dvojčísle 32 – 33 na strane 5 SNN uverejnili zaujímavé svedectvo, ktoré poskytol redakcii jeho výlučný autor prof. Jozef Leikert, nespochybniteľný popredný autor literatúry faktu, o. i. diela o L. Mňačkovi. Za eventuálne nedorozumenie pri publikovaní o autorstve sa autorovi a čitateľom ospravedlňujeme.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 30/2020 sme máličko aktualizovali momentálnu situáciu MS, keď sme sa pýtali, ktorý „podliak“ zrušil túto inštitúciu nedlho po jej vzniku, presnejšie dvanásť rokov od jej založenia... Správne odpovedali tí naši podporovatelia, priaznivci a čitatelia, ktorí odpovedali, že si na to trúfol uhorský minister vnútra Koloman Tisza v roku 1875. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Andrej Chmelík, Banská Bystrica; Miroslav Kriška, Liptovský Mikuláš; Aneta Žirková, Poprad. Výhercom blahoželáme!

Ani nové vedenie Matice neklesá na duchu a aj v ťažkej situácii preukazuje akčnosť a pre ustanovenie charakteristickú tvorivosť. O čom svedčí aj nedávno nakrútený a uvedený dokumentárny film z jej vlastnej produkcie a tvorivého zázemia venovaný pamiatke M. R. Štefánika.

• Aký je názov tohto historického dokumentu?

Svoje odpovede posielajte na známu redakčnú adresu alebo mailom na redakčné kontakty uvedené aj v tiráži týchto novín našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do najbližšieho vydanie SNN, teda do vyjdenia č. 35.

(se)

elkomin
Kam so starým elektrospotrebičom?
Viac na www.elkomin.eu

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
-tasr-